

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní studia - diplomacie

Trvale udržitelný rozvoj

(bakalářská práce)

Autor: Michaela Babíčková

Vedoucí práce: prof. Ing. Vladimír Jeníček, DrSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne

.....

podpis studenta

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce prof. Ing. Vladimíru Jeníčkovi, DrSc. za jeho cenné rady, ochotu a velmi vstřícné jednání.

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	1
Úvod	3
1. Vymezení pojmu trvale udržitelný rozvoj	6
2. Historie.....	7
3. Principy trvale udržitelného rozvoje	12
4. Pilíře trvale udržitelného rozvoje	15
4.1 Sociální pilíř	15
4.2 Environmentální pilíř.....	16
4.3 Ekonomický pilíř	17
5. Indikátory trvale udržitelného rozvoje.....	19
5.1 Společné evropské indikátory.....	22
6. Vyvážený rozvoj	24
7. Trvale udržitelný rozvoj v České republice	27
7.1 Historie vývoje trvale udržitelného rozvoje v České republice.....	27
7.2 Rada vlády pro udržitelný rozvoj	29
7.3 Vývoj Strategie udržitelného rozvoje České republiky	31
7.4 Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky	35
8. Trvale udržitelný rozvoj v Evropské unii a její vývoj	39
8.1 Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj	40
8.2 Obnovená strategie udržitelného rozvoje Evropské unie	42
Závěr.....	47
Seznam použité literatury.....	51
Seznam grafů a obrázků.....	53

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ECI	Společné evropské indikátory (European Common Indicators)
EU	Evropská Unie
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization)
HDI	Index lidského rozvoje (Human Development Index)
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
HNP	Hrubý národní produkt
IUCN	Mezinárodní unie pro ochranu přírody (International Union for Conservation of Nature)
MŽP ČR	Ministerstvo životního prostředí České republiky
NEPAD	Nové partnerství pro rozvoj Afriky (The New Partnership for Africa's Development)
NERV	Národní ekonomická rady vlády
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OSN	Organizace spojených národů
SRUR	Strategický rámec udržitelného rozvoje
TIMUR	Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj
TUR	Trvale udržitelný rozvoj
UNCED	Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (United Nations Conference on Environment and Development)
UN CSD	Komise OSN pro udržitelný rozvoj (United Nations Commission on Sustainable Development)
UNDP	Program Spojených národů pro rozvoj (United Nations Development Programme)
UNEP	Program OSN pro životní prostředí (United Nations Environment Programme)
UNFCCC	Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (United Nations Framework Convention on Climate Change)
UNGASS	Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN (United Nations General Assembly Special Session)

WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)
WSSD	Světový summit o udržitelném rozvoji (World Summit on Sustainable Development)
ŽP	Životní prostředí

Úvod

Téma trvale udržitelný rozvoj jsem si vybrala z prostého důvodu. Jsem přesvědčená, že se tomuto tématu nedostává takové pozornosti, jakou by si zasloužovalo, a proto bych ráda pomohla tuto neblahou skutečnost změnit. Podle mého názoru je cesta udržitelného rozvoje jediný možný způsob jak se jako společnost neustále rozvíjet a přitom kompletně nezničit planetu, na které žijeme. Mnoho lidí si v současnosti neuvědomuje naléhavost hrozby, které neustále čelíme. Je sice už reálně možné, že budeme schopni v budoucnu osídlivat i jiné planety, ale tempo devastace planety Země vysoce přesahuje tempo pokroku, kterým bychom byli schopni tohoto dosáhnout.

Zásadní problém v přístupu k udržitelnému rozvoji je podle mého názoru prostá nevědomost. Mnoho lidí nedokáže koncept udržitelného rozvoje přijmout pouze proto, že mu dostatečně nerozumí. Mnohokrát jsem slyšela odmítavé názory tohoto konceptu z důvodu, že „je to pouze fanatická ochrana přírody, která jde proti veškerým ekonomickým pokrokům“ nebo, že „nemůžeme přeci zastavit ekonomický růst a vrátit se zpátky na stromy jako opice“ apod. Je pravda, že první myšlenka, která byla představena v knize Meze růstu, tvrdila, že jinak než nulovým růstem požadované změny nedosáhneme. Od té doby však uplynulo mnoho let a koncept, který se za tu dobu vytvořil, absolutně neznamená, že by se ekonomický či jakýkoliv jiný růst měl kompletně zastavit. Právě naopak. Růst, a to jak ekonomický a sociální by měl pokračovat zároveň s ochranou přírody. Důležité však je, aby ani jedna z těchto složek nerostla na úkor druhé, jako tomu je doposud. Vzhledem k tomu, že koncept udržitelného rozvoje není v zásadě proti žádnému odvětví, měl by v něm najít zalíbení skoro každý. Nynější povědomí a znalosti jsou však dosud tak nízké, že není divu, že má tento koncept tolik odpůrců. Z toho důvodu si myslím, že by se měla zásadně zvýšit snaha vzdělat na toto téma jak děti ve školách, tak i širokou pracující veřejnost a naučit ji, že schopnost změnit dosavadní ničivé tendence nemají pouze politici či mezinárodní instituce, ale právě oni. Pokud přimějeme jednotlivce ve společnosti k zodpovědnějšímu přístupu k planetě Zemi, nastoupíme cestu k trvale udržitelnému rozvoji brzo a úspěšně.

Proto je cílem mé práce obsáhnout nejdůležitější aspekty teoretického konceptu udržitelného rozvoje a nabídnout je v uceleném souboru. Dalším cílem je představit praktické uplatnění trvale udržitelného rozvoje v České republice a Evropské unii a jeho kritické zhodnocení.

Bakalářská práce je rozdělena do osmi dílčích kapitol. Abychom se mohli pustit do hlubšího prozkoumání vývoje trvale udržitelného rozvoje, je velmi důležité si nejprve nadefinovat, co vlastně zkoumáme. Proto první kapitola obsahuje několik definic trvale udržitelného rozvoje a jejich částečné zhodnocení za účelem vymezení tohoto pojmu.

V další kapitole je stručně shrnuta obecná historie trvale udržitelného rozvoje. Vybrala jsem, podle mého názoru, nejdůležitější mezníky, které je potřeba čtenáři připomenout či objasnit, aby byl v následujících částech práce v obraze. Ve vývoji trvale udržitelného rozvoje je potřeba představit snad nejdůležitější publikace tohoto oboru, kterými jsou Meze růstu a Naše společná budoucnost. Mezi hlavní mezníky vývoje pak patří určitě různá mezinárodní setkání jako Stockholmská konference, Summit Země, Rio + 5 či Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu. V neposlední řadě je samozřejmě důležité připomenout nejvýznamnější výsledky konferencí a summitů, mezi nimiž je mj. Montrealský protokol, Agenda 21 nebo Kjótský protokol. Připomenout si historický vývoj je při zkoumání daného problému velmi důležité. Lze z něj totiž pochopit často protichůdné reakce společnosti na prvně objevený problém. Názory a reakce lidí se liší dodnes, což je jedním z důvodů, proč vývoj trvale udržitelného rozvoje není tak rychlý, jak by bylo potřeba. Rozdílné názory nejsou však jen překážkou tohoto vývoje, ale současně napomáhají tento vývoj kriticky usměrňovat a formovat.

Principy trvale udržitelného rozvoje, kterými by se měl každý řídit, pokud chce požadovaného rozvoje dosáhnout, nalezneme ve třetí kapitole. Tyto principy jsou velmi různorodé, zasahují do mnoha oblastí a zároveň se vzájemně doplňují. V této práci nabízím pouze jakési zásadní a spíše obecnější principy, a to z důvodu omezeného rozsahu této práce. Principů udržitelného rozvoje je mnoho a hodně z nich se již osvědčilo a jsou plně funkční. Jednotlivě vybrané principy jsou pak podle úrovně implementace součástí daných protokolů či strategií.

Dále pak nalezneme rozdělení trvale udržitelného rozvoje na pilíře, jimiž jsou pilíř sociální, environmentální a ekonomický. Rozdělení udržitelného rozvoje je velmi důležité už jen z důvodu lepšího pochopení dané problematiky. Je důležité pochopit, že u udržitelného rozvoje nejde jen o ochranu přírody, ale o mnohem víc. Jednotlivé pilíře se vzájemně doplňují a je potřeba pochopit jak jejich hranice, tak i jejich vzájemnou provázanost. Pokud jeden z pilířů nefunguje, trvale udržitelného rozvoje nemůžeme dosáhnout.

Indikátory trvale udržitelného rozvoje jsou pro jeho dosažení velmi důležité z důvodu zhodnocení dosavadního a budoucího vývoje. Proto v páté kapitole představuji několik institucí, které se monitorováním a hodnocením tohoto vývoje zabývají a následně uvádím kritéria, která musí indikátory splňovat, aby byly použitelné. Po obecném představení se věnuji již konkrétním společným evropským indikátorům, které se v současnosti na regionální a místní úrovni používají.

K doplnění teorie problematiky trvale udržitelného rozvoje jsem do šesté kapitoly zařadila rozvoj vyvážený, který je velmi blízký rozvoji udržitelnému. Vzhledem k rozsahu práce uvádím pouze ve stručnosti definici, jaké jsou důvody vzniku nevyváženosti či principy tohoto rozvoje. Pojem vyvážený rozvoj není tak široce znám ve společnosti jako rozvoj udržitelný, což byl jeden z důvodů, proč jsem ho do své práce zařadila.

V posledních dvou kapitolách se, po spíše teoretické části, zaměřuji na praktické uplatnění trvale udržitelného rozvoje v České republice a v Evropské unii. Proč jsem si vybrala Českou republiku je zřejmé. Chtěla jsem představit ucelené poznatky o tom, kdo a jak v naší republice trvale udržitelný rozvoj ovlivňuje a jak se jim to doposud daří. Proto je v předposlední kapitole nejen vývoj trvale udržitelného rozvoje přímo u nás, ale i představení Rady vlády pro udržitelný rozvoj a následně vývoj tvorby Strategie udržitelného rozvoje České republiky a její aktuální verze.

Vzhledem k tomu, že Česká republika je od roku 2004 členem Evropské unie, a tudíž se v mnoha případech řídí její legislativou, představuji v poslední kapitole provázanost konceptů udržitelného rozvoje České republiky a Evropské unie. Následně představuji první a obnovenou Strategii Evropské unie jako doplnění k strategiím českým. Bohužel jsem se již nemohla, vzhledem k rozsahu práce, podrobně věnovat vývoji trvale udržitelného rozvoje v Evropské unii a jednotlivým dokumentům, které předcházely daným strategiím.

1. Vymezení pojmu trvale udržitelný rozvoj

Pojem „trvale udržitelný rozvoj“, často jen „udržitelný rozvoj“, vznikl překladem anglického termínu „sustainable development“. Ačkoliv někteří autoři se správností překladu polemizují - např. podle Nováčka¹ „... *není trvale udržitelná ani existence naší sluneční soustavy...*“ - je tento termín obecně uznáván a používán jako synonymum k termínu anglickému.

Správná definice by měla vystihovat ideu udržitelného rozvoje v celé jeho šíři a přitom by měla být dostatečně stručná, což je většinou obtížné, a proto existuje definic TUR (trvale udržitelného rozvoje) opravdu mnoho. Za klasickou a obecně přijímanou definici je považována definice Světové komise pro životní prostředí a rozvoj², která je publikovaná ve zprávě Naše společná budoucnost z roku 1987: „*Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí naplnění potřeb současné společnosti, aniž by ohrozil možnost splnění potřeb generací příštích.*“ Tato definice je však někdy považovaná za vágní a antropocentrickou³. Některé definice jsou proto o něco konkrétnější, například Evropský parlament definuje udržitelný rozvoj jako takový rozvoj, který přináší zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace.⁴ Definice TUR je samozřejmě obsažena i v zákoně České Republiky o životním prostředí: „*Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“

Jako poměrně vystihující definování TUR, avšak nikoliv stručné můžeme označit dokument, který byl schválen na Konferenci Spojených národů o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro v roce 2002 - Agendu 21, které se budu podrobněji věnovat v následující kapitole.⁵

¹ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978802-4425-146.

² KORČÁK, Pavel. SVĚTOVÁ KOMISE PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A ROZVOJ. *Naše společná budoucnost*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-85368-07-02.

³ Příliš zaměřenou na člověka.

⁴ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978802-4425-146.

⁵ MOLDAN, Bedřich. *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1996, 87 s. ISBN 80-707-8380-X.

2. Historie

Stockholmská konference

Hlavní problémy znečišťování životního prostředí ukázala v roce 1972 Stockholmská konference svolaná OSN. Ačkoliv tato konference upozornila na důležitost ochrany prostředí, které ohrožuje lidská hospodářská činnost, už tuto činnost nerozebrala z negativního hlediska.⁶ Nejvýznamnějším výsledkem této konference byl vznik Programu OSN pro životní prostředí (UNEP). UNEP má za úkol stimulaci a koordinaci akcí chránících životní prostředí, a to zejména na mezinárodní úrovni.⁷

Meze růstu

D. Meadowsová společně s kolektivem autorů napsala v roce 1972 knihu *Meze růstu*. Tato kniha jako první deklarovala, že hospodářský růst jako takový může za znečištění prostředí. Autoři udělali rozbor hospodářských trendů od začátku devatenáctého století až do roku 1970 a zjistili, že růst má exponenciální charakter, a proto navrhli růst okamžitě zastavit. Tento návrh se nepotkal s pochopením. Zastavení růstu jednoduše nebylo možné – se zastavením hospodářského růstu by se zastavil veškerý civilizační pokrok a mnohé rozvojové země by nepřežily.

Přestože návrh nulového růstu byl odmítnut, tato publikace byla impulsem k mnoha změnám. Jednou z nich bylo ustanovení Světové komise pro životní prostředí a rozvoj valným shromážděním v roce 1983. Komise vznikla za jediným účelem, a to prozkoumat danou problematiku a najít schůdnější řešení, než jaké poskytla kniha *Meze růstu*. Vedením komise byla pověřena norská ministerská předsedkyně Gro Harlem Brundthlandová.⁸

Montrealský protokol

Montrealský protokol, který byl přijat v roce 1987, byl prvním protokolem, který naplňoval princip předběžné opatrnosti. Základní myšlenka tohoto principu je taková, že je vždy lepší preventivní opatření tam, kde by mohla vzniknout v budoucnu nenapravitelná škoda, ačkoliv tato škoda dosud není vědecky potvrzena. Obsahem Montrealského protokolu je prohlášení států, že omezí používání freonů a jiných látek, které poškozují ozonovou vrstvu planety Země. Časem se však ukázalo, že je tento protokol nedostačující, a proto k němu byl

⁶ MOLDAN, Bedřich. *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1996, 87 s. ISBN 80-707-8380-X.

⁷ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

⁸ Tamtéž.

sjednán ještě londýnský, kodaňský, montrealský a pekingský dodatek. Tyto dodatky nastavené limity zpřísnily.⁹ Díky nim se rozvojové země zavázaly ukončit výrobu freonů do roku 2005 a rozvinuté země dokonce do roku 1995. Problémem však zůstává fakt, že freony vydrží v atmosféře více než sto let. To znamená, že ačkoliv se dá říct, že potřebná opatření byla přijata poměrně rychle, ozonová vrstva je nadále ničena freony, které byly vypuštěny již dříve. Dalším problémem je pokračující výroba tzv. měkkých freonů, jejichž ukončení by mělo podle dohody nastat až v roce 2020.¹⁰

Naše společná budoucnost

V roce 1987 vydala Světová komise pro životní prostředí závěrečnou zprávu *Naše společná budoucnost*. Komise došla k výsledku, který popřel nulový růst již zmiňované knihy *Meze růstu*. Naopak zpráva udává, že je možné, aby se ekonomický rozvoj dokonce zrychloval, ale musí se stát trvale udržitelným. Toho lze však dosáhnout pouze tak, že bude zavedeno takové hospodaření s přírodními zdroji, které umožní jak lidský rozvoj tak i přežití lidstva jako celku. Podle komise se však tento dokument nemůže brát jako předpověď budoucnosti, nýbrž jako varování, které říká, že by se měly co nejdříve učinit potřebné kroky k zajištění zdrojů pro nynější, ale i příští generace. Komise¹¹ přímo prohlašuje: „*Nenabízíme podrobný prováděcí plán, nýbrž ukazujeme cestu, na níž mohou národy světa rozšířit pole své vzájemné spolupráce.*“ Tato zpráva se stala klíčovým dokumentem v oblasti udržitelného rozvoje, nejen proto, že pojem TUR prvně nadefinovala.

Summit Země a Agenda 21

Ačkoliv byla zpráva *Naše společná budoucnost* schválena Valným shromážděním OSN, byla označena za obecnou – a tak bylo potřeba změnit teoretická opatření v praktická a zaměřit je na jednotlivé země. Proto byla v roce 1992 svolána do té doby největší konference v historii Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED). Tato konference se často nazývá „Summit Země“. Tento summit, konající se v Riu de Janeiru, se snažil o zcela zásadní změnu – změnit exponenciální růst hospodářského rozvoje na rozvoj trvale udržitelný.¹²

⁹ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

¹⁰ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978802-4425-146.

¹¹ KORČÁK, Pavel. SVĚTOVÁ KOMISE PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A ROZVOJ. *Naše společná budoucnost*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-85368-07-02.

¹² MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

Nejdůležitějšími výstupy této konference jsou Deklarace o životním prostředí a rozvoji a Agenda 21. Deklarace zdůrazňuje hlavně potřeby rozvojových zemí, a také v ní jsou uvedeny některé nové principy – např. princip předběžné opatrnosti. Dá se říci, že tato deklarace dopodrobna vysvětluje, co všechno vlastně obsahuje termín TUR.¹³

Agenda 21 má nabízet „návod“, jak postupovat k udržitelnému rozvoji. Je to rámcový dokument, který si pak další (národní a lokální) úrovně zpracovaly tak, aby vyhovoval místním podmínkám. Tato agenda je rozdělena na čtyři části. V první části se formulují hlavní cíle Agendy 21; druhá část je zaměřená na jednotlivé oblasti životního prostředí (atmosféra, voda, lesy atd.); třetí část se zabývá skupinami lidí, které má Agenda 21 oslovit (vlády, nevládní organizace, veřejnost atd.) a ve čtvrté části jsou uvedeny nástroje, jakými lze Agendu 21 uvést do provozu (finanční zdroje, technologie apod.).

Jako úspěchy této konference můžeme označit např. uznání rozvojovými zeměmi toho, že jejich rozvoj by neměl ničit životní prostředí a naopak vyspělými státy uznání toho, že by s ohledem na TUR měly poskytnout pomoc zemím rozvojovým, a že by měly změnit vlastní neudržitelné způsoby hospodaření. Navíc s návazností na tuto konferenci byla Valným shromážděním OSN ustanovena Komise pro udržitelný rozvoj. Na druhou stranu neúspěchem této konference byla např. skutečnost, že nebyla překonána nedůvěra mezi těmito dvěma druhy států a tak se nepodařilo povznést se nad zájmy jednotlivých zemí a zaměřit se na zájmy celku.¹⁴

Překročení mezí

Autoři knihy *Meze růstu* vydali v roce 1992 další knihu - *Překročení mezí*, v níž znovu analyzují tehdejší situaci. Tentokrát však nedospěli k tak dramatickému závěru jako posledně. Zjistili, že se dokonce některým zemím povedlo rozdvajit křivku hospodářského růstu a křivku zátěže prostředí, což je základní podmínkou teorie udržitelného růstu. Výsledek jejich analýzy byl, že času na zvrácení globálních trendů není mnoho – přesněji 20 let. Pokud se do té doby situace razantně nezmění – přijde katastrofa.¹⁵

Rio + 5

Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN (UNGASS) v New Yorku v roce 1997 se často nazývá „Rio + 5“, jelikož jeho hlavním cílem bylo posoudit, do jaké míry byly naplněny

¹³ MOLDAN, Bedřich. *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1996, 87 s. ISBN 80-707-8380-X.

¹⁴ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978802-4425-146.

¹⁵ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

cíle, které si vytyčila Konference o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro v roce 1992. Tyto cíle se dají rozdělit do čtyř skupin. První skupinou byl předpoklad plné integrace rozvojových politik. Ačkoliv vyspělé země předtím slíbily rozvojovou pomoc zvýšit, ukázalo se, že došlo k jejímu snížení. Druhá skupina se týkala lidské populace – především šlo o její neustálý růst, což mnoho autorů považuje za příčinu globální krize, ale také šlo o lidské zdraví. Třetí skupina obsahovala problematiku rozvoje důležitých hospodářských odvětví, která se vztahují k čerpání přírodních zdrojů. Čtvrtá skupina se zabývala složkami životního prostředí, a to především globálního rozměru.

Mnoho lidí označilo UNGASS jako neúspěšný. Argumentem jim byl fakt, že se neuzavřely žádné nové úmluvy či závazky ke snížení znečištění. Celkově však toto zasedání hodnotit pouze negativně nelze. Mnoho zemí předložilo analýzy jednotlivých oblastí - např. Švýcarsko, Rakousko, ale i Česká republika zpracovaly vlastní lokální Agendu 21. Tato činnost se ukázala výhodnou, jelikož uplatňování TUR je neúčinnější právě na nižších správních jednotkách – obcích.¹⁶

Kjótský protokol

V roce 1997 se udála ještě jedna významná událost, a to Konference členských států Rámcové úmluvy o změně klimatu v Kjótu, na které byl podepsán známý Kjótský protokol. V tomto protokolu se státy zavázaly k redukci emise skleníkových plynů. Státy byly rozděleny do několika skupin. Průmyslově vyspělé státy (státy vyznačené v Dodatku I) se zavázaly snížit celkově své emise o 5,2 % ve srovnání s rokem 1990, a to do roku 2008-2012. Další hranice byly až 8 % (pro EU), ale na druhou stranu některé státy měly dovoleny dokonce růst těchto emisí (např. Island o 10 %). Zároveň byl zaveden mezinárodní obchod s těmito redukcemi emisí. Pokud některý ze států dosáhl vyšších úspor, mohl „přebytek“ úspor prodat státu, kterému se to nepodařilo a naopak. Tento obchod však mohl probíhat pouze u skupiny zemí Dodatku I.¹⁷

Aby vešel tento protokol v platnost, musely být splněny dvě podmínky. První podmínkou byla skutečnost, že protokol musí být ratifikován alespoň 55 státy. Pro rozvojové země nebyl problém protokol ratifikovat, jelikož významné závazky v něm byly hlavně pro země vyspělé, tudíž tato podmínka byla splněna. Druhou podmínkou byla ratifikace tolika států Dodatku I, aby jejich podíl na emisích všech států Dodatku I v roce 1990 byl alespoň 55 %.

¹⁶ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

¹⁷ Tamtéž.

Ratifikaci však odmítly Spojené státy, což byl problém z důvodu, že jejich podíl na emisích států Dodatku I byl 36 %. Proto vše záviselo na tom, jak se rozhodne Rusko, které nakonec protokol ratifikovalo, a tím protokol vstoupil v platnost. Bohužel však díky odmítnutí ratifikace protokolu Spojenými státy nelze splnit závazek zemí Dodatku I, protože na výsledku mají Spojené státy moc velký podíl. V roce 2012 byl sjednán dodatek tohoto protokolu a tím bylo sjednáno i jeho pokračování. Členské země Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC) se zavázaly k dalšímu snížení emisí skleníkových plynů.¹⁸

Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu

Světový summit o udržitelném rozvoji (WSSD) v Johannesburgu se konal v roce 2002 na popud Valného shromáždění OSN. Tento summit se konal za účelem vyhodnocení závěrů UNCED. Bohužel summit nebyl tak úspěšný, jak se očekávalo. Hlavní příčinou byla neochota jak rozvinutých, tak rozvojových zemí. Rozvinuté země odmítaly přijmout nové závazky, které by přesahovaly závazky přijaté v Riu. Rozvojové země zase mnohdy odmítaly převzít odpovědnost za to, že jsou čím dál tím více závislé na rozvojové pomoci jiných zemí a za svůj rozvoj jako takový.

Z důvodu místa konání summitu byla kladena větší pozornost na subsaharskou Afriku. Vzniklo tedy tzv. Nové partnerství pro rozvoj Afriky (NEPAD), které mělo odstranit chudobu, pomoci rozvoji v nejdůležitějších oblastech (např. v infrastruktuře, dopravě, boji proti HIV/AIDS atd.) a v oblasti životního prostředí zavedlo v akčním plánu mj. boj s desertifikací nebo zachování mokřadů. Po uplynulém čase však můžeme říci, že výsledky NEPADu jsou nedostačující. Je zde značná závislost aktivit na finančních příspěvcích od rozvinutých zemí a žádný významný projekt se nedá označit za úspěšný. Bohužel jak Deklarace, tak i Implementační plán, které byly přijaty na této konferenci, jsou formulovány často vágně, a proto se těžko dosahuje vytyčených cílů.¹⁹

¹⁸ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978802-4425-146.

¹⁹ Tamtéž.

3. Principy trvale udržitelného rozvoje

Kniha Překročení mezí nabídla kromě tvrzení, že využívání zdrojů a emise škodlivin přerostly své trvale udržitelné meze, několik řešení jak na tuto informaci reagovat. První možností bylo tuto skutečnost *utajovat* či *odmítat*. Druhou bylo *zmírnit tlaky* ze strany mezi *technickými nebo ekonomickými opatřeními*, a to beze změn příčin stojících v pozadí. A třetí možností bylo uvědomit si, že lidský socioekonomický systém je neovladatelný, a proto *změnit strukturu systému*.²⁰ Naštěstí vyhrála třetí možnost, a tak dochází ke snaze restrukturalizace světového systému směrem k trvalé udržitelnosti.

K úspěšnému přechodu k trvalé udržitelnosti je však nejprve potřeba, aby společnost přešla k jiným cílům, než ke kterým doposud směřovala. Tyto cíle by měly vycházet z následujících principů:

1. Oživení hospodářského růstu. K tomuto oživení by mělo dojít především v rozvojových a chudých zemích, jelikož tam je chudoba základní příčinou i důsledkem znečišťování životního prostředí. Na druhou stranu je důležité, aby se i industrializované země zaměřily na svůj růst – ne však tolik na jeho oživení, nýbrž na jeho zkvalitnění. Důvodem je fakt, že vývoj zemí rozvojových a chudých je závislý na míře a typu růstu zemí industrializovaných.
2. Změna kvality růstu. Kromě růstu ekonomického je především potřeba zkvalitnit oblast výchovy a vzdělání, zdravotní péče, kvalitu životního prostředí a mj. i spravedlivěji rozdělovat vytvořené bohatství. Pomocí změny ve spotřebním chování obyvatelstva, použitím přírodně šetrných technologií, dále pak snížením materiálové a energetické náročnosti výroby a vývoje by mělo dojít k podpoření samotného ekonomického růstu.
3. Uspokojení základních lidských potřeb. Zde jde hlavně o uspokojení potřeb lidí především z rozvojových zemí. Tito lidé potřebují hlavně výživu, oblečení, energii, obydlí, hygienu, péči o zdraví a pracovní příležitosti. Naplnění těchto potřeb by napomohlo domácnostem zbavit se chudoby a udržet si minimální životní úroveň.²¹
4. Zajištění udržitelné úrovně populace. Přestože v průmyslových zemích odpovídá průměrná míra populačního růstu úrovni prosté reprodukce obyvatelstva či pouze mírnému nárůstu, v rozvojových zemích tomu tak není. Proto by zejména v těchto

²⁰ MEADOWSOVÁ, Donella H. *Překročení mezí: Konfrontace globálního kolapsu s představou trvale udržitelné budoucnosti*. 1.vyd. Praha: Argo, 1995, 319 s. ISBN 80-857-9483-7.

²¹ JENÍČEK, Vladimír. *Ekologická politika Evropské unie a trvale udržitelný rozvoj*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 63 s. Aktuální otázky světové ekonomiky, 2001/6. ISBN 80-245-0203-8.

zemích měly být naplněny faktory k potlačení populačního exploze. Těmito faktory jsou zejména vzdělání, kvalita zdravotní péče, plánované rodičovství, stoupající úroveň příjmů, urbanizace a změna postavení žen ve společnosti.

5. Ochrana a obohacování základny přírodních zdrojů. Vzhledem k čím dál vyšší spotřebě zdrojů je potřebná zásadní změna v jejich využívání. Mělo by dojít k snížení spotřeby zdrojů na jednoho obyvatele, a to díky jejich účinnějšímu využívání, zvýšení míry recyklace a zvýšení využívání zdrojů obnovitelných a alternativních.
6. Nová orientace techniky a odstraňování rizika. V dnešní době je technika nepostradatelná, ale často ničivá. Přesto jsou nové technologie slibnou možností jak řešit mnohé globální problémy. Nové technologie by se však měly především orientovat na předcházení vzniku škod a ne na odstraňování negativních následků starých technologií. Měl by být kladen důraz na jejich bezpečnost a vliv na životní prostředí, a to před začátkem jejich použití.
7. Integrace ekonomických a ekologických aspektů při rozhodování. Je potřeba překonat oddělení ekonomických a ekologických institucí z důvodu úzkého propojení těchto dvou, zdánlivě protichůdných, zájmů. Dále by mělo dojít k zajištění volného přístupu veřejnosti k informacím a zajištění účasti veřejnosti na rozhodování o otázkách, které se týkají životního prostředí.
8. Reforma mezinárodních hospodářských vztahů a posilování mezinárodní spolupráce. Z důvodů nespravedlnosti v oblasti kapitálových toků, mezinárodního obchodu, nadnárodních investic apod. mezi rozvojovými a vyspělými zeměmi, je potřeba reformy zejména v mezinárodních ekonomických vztazích. Je zapotřebí provést mj. další liberalizaci mezinárodního obchodu, odstranění deformace cen některých komodit na světových trzích a zahrnout ve větší míře ekologické aspekty do rozhodování o poskytnutí půjček a rozvojové pomoci od mezinárodních institucí jako Světová banka.²²

Základní rysy, které by měly směřovat k restrukturalizaci světového systému směrem k trvalé udržitelnosti, jsou taktéž uvedeny v knize Překročení mezí. Tyto rysy mohou být rozpracovány mnoha různými konkrétními způsoby, a to jak na úrovni domácností, tak obcí, národů a dokonce i na úrovni světa jako celku. Pokud provedeme jakýkoliv krok, který bude odpovídat těmto rysům, můžeme ho označit za krok k trvalé udržitelnosti. Těmito rysy jsou:

²² JENÍČEK, Vladimír. *Ekologická politika Evropské unie a trvale udržitelný rozvoj*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 63 s. Aktuální otázky světové ekonomiky, 2001/6. ISBN 80-245-0203-8.

- Zdokonalení signálů. Informovat vlády i veřejnost stejně souvisle a pohotově o stavu životního prostředí jako o ekonomické situaci. Do ekonomických cen zahrnout skutečné náklady na ochranu životního prostředí. Přeformulovat ekonomické ukazatele jako HNP tak, aby nesměšovaly náklady se zisky, průtoky s prosperitou nebo odčerpávání přírodního bohatství s příjmy.
- Zrychlení odezvy. Aktivně vyhledávat signály, které ukazují, kdy je životní prostředí vystaveno tlaku. V předstihu rozhodovat, co dělat v případě problémů, a mít po ruce institucionální a technická opatření nezbytná k účinné akci.
- Minimalizace používání neobnovitelných zdrojů. Fosilní paliva, fosilní podzemní voda a minerály by se měly využívat pouze s největší možnou účinností, recyklovat, je-li to možné, a spotřebovávat pouze v rámci záměrného přechodu k obnovitelným zdrojům.
- Předcházení erozí obnovitelných zdrojů. Všechno živé, včetně lesů, ryb a lovné zvěře by se mělo chránit, a jak je to nejvíc možné, obnovovat a zlepšovat. Z těchto zdrojů by se mělo těžit jen v takové intenzitě, v jaké se mohou regenerovat. To vyžaduje informace o jejich regeneračních schopnostech a silné sociální sankce nebo ekonomické podněty proti jejich přílišnému využívání.
- Využívání všech zdrojů s maximální účinností. Čím více lidského bohatství se dá získat s menšími průtoky, tím lepší může být kvalita života při setrvání v mezích. Velké zisky v účinnosti jsou jak technicky možné, tak z ekonomického hlediska žádoucí.
- Zpomalení a nakonec zastavení exponenciálního růstu populace a fyzického kapitálu. Tento bod zahrnuje institucionální a filozofické změny a sociální inovace. Vyžaduje definování žádoucích a trvale udržitelných úrovní populace a průmyslového produktu. Žádá cíle definované v souvislosti s myšlenkou rozvoje, nikoli růstu. Hledá představu o smyslu lidské existence, která nevyžaduje stálou fyzickou expanzi.²³

²³ MEADOWSOVÁ, Donella H. *Překročení mezí: Konfrontace globálního kolapsu s představou trvale udržitelné budoucnosti*. 1.vyd. Praha: Argo, 1995, 319 s. ISBN 80-857-9483-7.

4. Pilíře trvale udržitelného rozvoje

Stejně jako většina autorů není jednotná v definici udržitelného rozvoje, je tomu tak i s jeho rozdělením. Mnoho autorů rozděluje udržitelný rozvoj do pilířů či dimenzí.²⁴ Rozdělení dimenzionální se většinou věnuje ekonomické, ekologické, lidské a technologické dimenzi. Někdy je dimenze technologická zaměněna s dimenzí institucionální. Tato práce se zabývá rozdělením pilířovým. Do tohoto rozdělení řadíme pilíř sociální, environmentální a ekonomický. V poslední době se často uvažuje o přidání čtvrtého pilíře, a to pilíře kulturního.

Jednotlivé pilíře si na jednu stranu ponechávají jakousi autonomii, na druhou stranu se nesmí chápat izolovaně od ostatních pilířů. Tyto pilíře je potřeba chápat jako součást jednoho celku. Aby vznikla efektivní udržitelnost, je také třeba, aby dané skupiny byly vyvážené a v harmonii. Proto je důležité klást důraz jak na vazby mezi jednotlivými pilíři, tak i na jejich rozhraní a jejich vzájemné ovlivňování.²⁵

4.1 Sociální pilíř

V rámci tohoto pilíře patří mezi základní cíle TUR jednoznačně kvalita života a rozvoj lidské osobnosti. Program Spojených národů pro rozvoj (UNDP) mluví o „trvale udržitelném lidském rozvoji“. Základní součástí tohoto programu je zdraví, které je nezbytnou podmínkou k důstojnému životu. Další důležitou součástí je vzdělání a hmotné zabezpečení, s čímž souvisí potřeba odstranění chudoby, která se dá označit jako nejzákladnější cíl lidského rozvoje. Odstranění chudoby se objevuje v řadě dokumentů, zabývajících se TUR, které jasně konstatují, že bez tohoto opatření není možno k trvalé udržitelnosti vůbec dojít. UNDP vydává každý rok Human Development Report. Tato publikace obsahuje tzv. index lidského rozvoje (HDI), který vyjadřuje kvalitu lidského života pomocí tří faktorů. Těmito faktory jsou lidské zdraví, úroveň vzdělanosti a hmotná životní úroveň.²⁶

Otázka sociální spravedlnosti je, jak v rámci jednoho státu, tak i mezi státy navzájem, často diskutovaná. V souvislosti s TUR se věnuje pozornost hlavně otázkám spravedlivého přístupu jednotlivých zemí ke zdrojům, financím atd. Ve skutečnosti jsou však rozdíly mezi lidmi daleko hlubší uvnitř jednotlivých zemí než v rámci zemí navzájem. Ve všech zemích,

²⁴ Většina autorů pojem pilíře, dimenze či dokonce rozměry zaměňuje, a proto tyto tři výrazy můžeme v dané problematice chápat jako synonyma.

²⁵ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

²⁶ JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

i těch nejvyspělejších se jistá část populace nachází pod hranicí chudoby a tzv. „nůžky“ mezi chudými a bohatými se neustále více rozevírají.²⁷

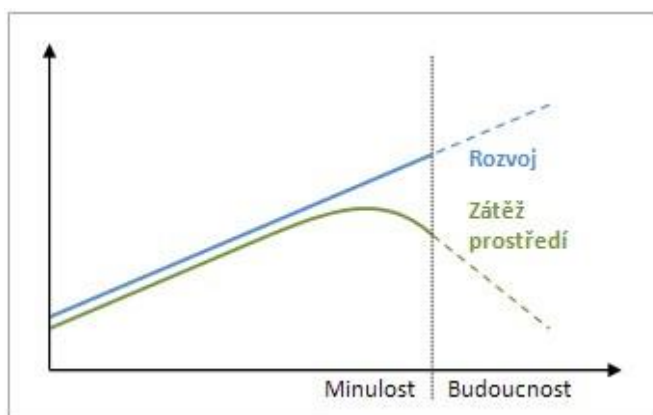
Společenský pokrok a rozvoj společenských institucí je pro TUR velmi důležitý. Tento postup je víceméně totožný s budováním demokratických struktur, institucí a sociální soudržnosti. Tato věc se v právních dokumentech nazývá „účast veřejnosti na společenském rozhodovacím procesu“. V tomto pilíři však nejde pouze o naplnění základních lidských potřeb, ale i o potřeby duchovní s plným respektem ke kulturním a civilizačním požadavkům. Pro koncept TUR je naprosto klíčové vzdělání, výchova a osvěta k trvale udržitelným znalostem, dovednostem a postojům.²⁸

4.2 Environmentální pilíř

Tento pilíř upozorňuje na skutečnost, že rozvoj jak hospodářský, tak civilizační, probíhá v rámci přírodních podmínek. Lidé jsou součástí zemské biosféry a jejich závislost na přírodních zdrojích je neoddiskutovatelná. K přežití potřebují, aby životodárné systémy planety, jako klimatický systém, hydrologický cyklus či biochemické cykly aj. fungovaly.²⁹

Pokud by však rozvoj probíhal stejnou rychlostí jako zátěž životního prostředí, jako je vidět v první části grafu, o trvalé udržitelnosti nemůžeme vůbec mluvit. Pokud však dojde k rozdělení těchto křivek a při rostoucím rozvoji by zátěž životního prostředí stagnovala nebo, ještě lépe, klesala – dochází již k rozvoji udržitelnému. Přestože v několika zemích dochází k naprostému rozdělení křivek, celosvětové splnění tohoto cíle je zatím ještě v nedohlednu. Proto umístění rozhraní minulosti a budoucnosti v grafu můžeme považovat spíše za optimistické, než reálné.

Graf 1: Rozdělení křivek rozvoje a zátěže prostředí.

Zdroj: MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 102 s. ISBN 80246-0246-6.

²⁷ JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 102 s. ISBN 80246-0246-6.

Práce environmentálních ekonomů se v současnosti zabývá snahou rozšířit princip, který by napomohl k tomu, aby příroda a její systémy byly chápány jako multifunkční aktiva, jelikož lidstvu poskytují široké spektrum ekonomicky cenných funkcí a služeb. Je zřejmé, že příroda má svou ekonomickou funkci. Příroda je zásobárnou přírodních zdrojů a má schopnost asimilovat odpady z lidských činností – právě to se však dostává do rozporu s funkcemi ekologickými. Aby došlo k trvalé udržitelnosti, je potřeba, aby všichni lidé na světě uznali, jak zásadní je zachování přírodních zdrojů a planetárních životodárných systémů včetně biologické rozmanitosti.³⁰

4.3 Ekonomický pilíř

Ekonomický pilíř vychází z faktu, že je nutné zachovat při veškeré hospodářské činnosti základní kapitál a využívat jen vyprodukovaného zisku. To je důležité jak u lidského, vyrobeného kapitálu, tak i u kapitálu přírodního. Na přírodní zdroje můžeme totiž nahlížet z ekonomického hlediska jako na druhy přírodního kapitálu. Tento kapitál je však potřeba zachovat nejen v celkovém úhrnu, ale i co do jednotlivých kritických elementů.³¹

Přírodní zdroje můžeme nalézt jak na zemském povrchu, tak pod ním. Tyto zdroje slouží jako prostředí a zdroj udržování života. Jako příklad můžeme uvést atmosféru, oceány, sluneční svit, ale důležitými zdroji je i genetická pestrost rostlin a živočichů a vazby mezi nimi. Bohužel jsou tyto environmentální zdroje často využívány jako bezplatné a tudíž stojí mimo rámec ekonomického systému. Tato zásoba environmentálních zdrojů se utvářela 3,8 mld. let. Lidstvo však dokázalo jen za posledních 100 let zničit svými ekonomickými aktivitami její významnou část. Proto je potřeba tyto statky, zdánlivě s nulovou cenou, ekonomicky ocenit. Přestože ocenění může být pouze přibližné, je ho potřeba k tomu, aby přírodní kapitál vůbec mohl být zahrnut do plánování, politiky a chování veřejnosti. Toto ocenění se dá označit jako první předpoklad k přežití budoucích generací.³²

Ekonomické a ekologické funkce přírody jsou v čím dál větším rozporu. Kritika se snáší hlavně na ukazatele výsledků ekonomických činností, jako je např. hrubý domácí produkt (HDP). Tyto ekonomické ukazatele zachycují pouze cenu použitých přírodních statků a přitom vůbec neukazují, jak moc se zásoba těchto environmentálních zdrojů ztenčuje. Obecně převládá

³⁰ JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

³¹ MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 102 s. ISBN 80246-0246-6.

³² JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

názor, že systém, který vykazuje výsledky národních ekonomik pomocí konvenčních národních účtů Statistického úřadu OSN, nevyjadřuje přiměřeně vztahy mezi ekonomikou a životním prostředím. Tento systém vůbec neukazuje, k jak velkému vyčerpání přírody dochází a jak velké jsou náklady způsobené znečišťováním životního prostředí. Tento fakt by měl vést k tomu, že budou tradiční kritéria pro posouzení hospodářského pokroku a rozvoje opuštěny nebo doplněny dalšími ukazateli. Hospodářská politika by proto měla začít více brát v úvahu negativní externí náklady způsobené znečištěním a přestat dotovat ekologicky negativní aktivity.³³

³³ JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

5. Indikátory trvale udržitelného rozvoje

Většina zemí přijala už mnoho opatření, kterými se snaží dospět k trvalé udržitelnosti. K tomu, abychom zjistili, zda jsou tato opatření účinná či nikoliv, potřebujeme dosažené změny kvantitativně vyčíslit – právě k tomu mají sloužit indikátory udržitelného rozvoje. Informace, které ukazují pokrok směrem k udržitelnosti, jsou pro tuto cestu mimořádně důležité. Proto je potřeba, aby byly získány, zpracovány, přenášeny a využívány včas, a to na všech úrovních rozhodování a ve všech možných oblastech, které by se přechodu k TUR mohly dotýkat. Abychom mohli motivovat nejen instituce, ale i jednotlivce k chování, které přispívá udržitelnosti, je potřeba jim tyto informace beze zbytku poskytnout.

V posledních letech se indikátorům věnuje větší pozornost než v minulosti. Monitorováním TUR se zabývá mnoho institucí a programů. Velmi významným je Program OSN pro životní prostředí (UNEP) – ten má za úkol monitorovat stav životního prostředí, poskytovat podklady pro rozhodování, které je v souladu s požadavky ochrany životního prostředí, formulovat a poskytovat vyhodnocení politických opatření. Podobnému monitoringu se věnuje mnoho dalších institucí Spojených národů. Mezi nimi jsou např. Světová zdravotnická organizace (WHO) nebo Organizace pro výživu a zemědělství (FAO).

V roce 1992 vznikla Komise OSN pro udržitelný rozvoj, která o tři roky později vydala seznam asi 130 indikátorů, které vycházejí z Agendy 21. Tyto indikátory odpovídají schématu „tlak - stav - odezva“ a dělí se na sociální, ekonomické, environmentální a institucionální. Indikátory se zabývá i mnoho institucí mimo OSN. V rámci Evropské unie se jimi zabývá EUROSTAT a ve světovém měřítku jde např. o Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Aktivní v tomto směru jsou i nevládní organizace jako např. Mezinárodní unie pro ochranu přírody (IUCN).³⁴

V dnešní době je nejčastěji používaným ukazatelem ekonomické prosperity hrubý domácí produkt³⁵, respektive hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele. Tento ukazatel výkonnosti ekonomiky státu je však často nesprávně označován i jako ukazatel kvality života. To znamená, že by mělo platit – čím vyšší HDP, tím vyšší kvalita života. Brát HDP jako indikátor prosperity, pokroku a kvality života je však dosti zavádějící. Jedním z nedostatků tohoto indikátoru je fakt, že nepostihuje služby, které lidé dělají mimo oficiální trh³⁵, a nesleduje

³⁴ JENÍČEK, Vladimír. *Ekologická politika Evropské unie a trvale udržitelný rozvoj*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 63 s. Aktuální otázky světové ekonomiky, 2001/6. ISBN 80-245-0203-8.

³⁵ HDP je celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořená za dané období na určitém území.

³⁵ Např. práce v domácnosti.

ilegální produkci. V rámci TUR je však důležitější jeho jiný nedostatek, a to takový, že HDP nepostihuje škody na životním prostředí či dlouhodobé škody v důsledku čerpání neobnovitelných zdrojů. Negativní vlivy např. spalování uhlí se v HDP negativně neprojeví, dokonce je tomu naopak. Když se zvýší výdaje na léčbu zhoršeného zdraví, které způsobilo ono spalování, projeví se to na HDP dokonce kladně. Proto se mnoho odborníků snaží vypracovat jiné, alternativní indikátory, které by neměly podobná negativa.³⁶

Aby byly indikátory opravdu použitelné, musí splňovat řadu kritérií. Těmito kritérii jsou:

- Významnost. Význam indikátorů by měl být vždy v dané souvislosti. Díky poměrně širokému záběru sledované problematiky je pravděpodobné, že bude významné poměrně velké množství údajů a právě proto je důležité se nejprve zeptat, jaký význam může mít sledování zrovna těchto dat.
- Reprezentativnost. Aby bylo jasné, co vlastně daný indikátor reprezentuje, je třeba použít vhodné geografické měřítko, vhodné časové rozložení měření nebo odebrání vzorků.
- Jedinečnost. Žádný indikátor by neměl pouze opakovat již dříve získané informace. Indikátory by měly být originální, jedinečné a specifické.
- Měřitelnost, možnost získání dat. Jakou technikou bude měření či odebírání vzorků probíhat je vysoce důležité.
- Náklady a užitek. K tomu, aby byl indikátor použitelný, je požadavek na úměrnost nákladů a užitků nadmíru důležitý. Cesta k získání potřebných dat, jako provoz monitorovacích a informačních systémů, je často velmi nákladná. V některých případech není užitek z ní úměrný vynaloženým nákladům. V takovém případě by indikátor vůbec neměl být zaveden.
- Minimalizace negativních účinků na prostředí. Při procesu získávání dat by samozřejmě nikdy nemělo docházet k jakémukoliv poškozování životního prostředí.
- Správnost. Jelikož chyby mohou vzniknout ve všech fázích získávání a zpracování dat, je potřeba je omezit na co nejmenší možnou míru. Indikátory by neměly být zatíženy žádnými významnějšími chybami, ale vždy s určitou chybou musíme počítat.

³⁶ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978802-4425-146.

- Spolehlivost. Se správností dat souvisí i jejich spolehlivost. Data by měla být prověřována nezávislými měřeními či získávána různými metodami, aby byla spolehlivost dat co nejvyšší.
- Srovnatelnost. Abychom mohli porovnat výsledky např. jednotlivých zemí, je zapotřebí, aby indikátory byly srovnatelné. Proto často dochází k mezinárodní standardizaci, která je daná mezinárodními normami.
- Průhlednost. K zajištění věrohodnosti dat je potřebné, aby byl postup jejich získávání transparentní.
- Pochopitelnost. Je naprosto logické, že bez srozumitelné interpretace by byly indikátory nepoužitelné.
- Výpovědní schopnost. K interpretaci indikátorů je důležité, aby byly podány v určitém kontextu či souvislostech. Samotné indikátory bez kontextu nemají vypovídací schopnost.
- Načasování. Indikátory je nutné získat vždy ve správný čas, často to dokonce znamená co nejdříve. Proto je třeba, aby získání dat netrvalo nepřiměřeně dlouhou dobu.
- Využitelnost. Pokud indikátor nebude mít využití, ztrácí na významu. Na to, zda má daný indikátor využití je však důležité hledět z širší perspektivy. Některá data totiž získávají na významu až po určité době, např. až po získání dostatečného množství dat pokrývajících širší oblast.³⁷

Indikátory jsou vypracovávány na všech úrovních – na globální úrovni, úrovni jednotlivých zemí i na úrovních menších specifických úseků. Indikátory se dělí podle sféry, kterou se zabývají – ekonomickou, sociální a institucionální. Dále se však sestavují i pro jednotlivé složky sféry životního prostředí. Je také možné dělit indikátory podle stupně jejich agregace, obecně je můžeme dělit na klíčové a agregované. Klíčové indikátory by měly být jednoduché a pro všechny srozumitelné, jejich výpočet by měl být nenákladný a rychlý. Měly by dávat jasnou informaci o vybraných klíčových skutečnostech.³⁸ Agregované indikátory jsou složitější, jelikož spojují více skutečností dohromady, aby ukázaly celkový obraz dané skutečnosti. Zde není důležitá srozumitelnost pro veřejnost, ale správný výběr proměnných a jejich vazeb.³⁹

³⁷ MOLDAN, Bedřich. *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1996, 87 s. ISBN 80-707-8380-X.

³⁸ Příkladem je indikátor, který se týká míry úmrtnosti dětí do pěti let.

³⁹ JENÍČEK, Vladimír. *Ekologická politika Evropské unie a trvale udržitelný rozvoj*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 63 s. Aktuální otázky světové ekonomiky, 2001/6. ISBN 80-245-0203-8.

5.1 Společné evropské indikátory

Jak jsem již zmiňovala, monitoringem indikátorů TUR se zabývá mnoho různých institucí a programů. Jelikož se však tato práce zabývá TUR České republiky a Evropské unie, je třeba představit Společné evropské indikátory (ECI), které jsou směřovány na regionální a místní úroveň. Tyto indikátory byly v roce 1999 zavedeny Světovou komisí. Do České republiky se tyto indikátory dostaly díky agentuře TIMUR⁴⁰, která vznikla v roce 2002 jako sdružení nestátních neziskových organizací a partnerských měst. Tato agentura se aktivně zabývá těmito indikátory a pomáhá při jejich zavádění a vyhodnocování. Těmito indikátory jsou:

- Spokojenost obyvatel s místním společenstvím. Tento indikátor je jakousi zpětnou vazbou pro místní samosprávy. Prostřednictvím dotazníků jsou prováděny každé dva roky šetření, které mají zjistit spokojenost občanů s fungováním a kvalitou veřejných služeb poskytovaných jejich městem.
- Místní příspěvek ke změně klimatu. Jednou ročně je proveden výpočet emisí oxidu uhličitého na jednoho obyvatele uvnitř daného města.
- Mobilita a místní přeprava. Za účelem zlepšení plánování spojů hromadné dopravy, ale i k tvorbě cyklostezek a pěších zón, se každé tři roky prostřednictvím dotazníků zjišťují podrobné informace ohledně mobility občanů.
- Dostupnost veřejných prostranství a služeb. Každé dva roky jsou zjišťovány informace o blízkosti občanů k veřejným prostranstvím a službám, jako jsou parky, školy, zastávky apod.
- Kvalita místního ovzduší. Tento indikátor slouží k zjištění, kolikrát za rok překročí kvalita ovzduší stanovené limity. Každý rok jsou prezentovány výsledky z měření vybraných látek, které probíhaly po určitou dobu každou hodinu na stejných místech.
- Cesty dětí do a ze školy. Tento indikátor sleduje dopravu dětí zejména do základních škol. Tyto informace se získávají každoročně pomocí dotazníků a následně se podle výsledků optimalizuje městská doprava, činí se kroky pro zajištění bezpečnosti dětí atp.
- Nezaměstnanost. Tento indikátor zjišťuje každý rok s pomocí úřadů práce počet nezaměstnaných občanů daného regionu a na základě šetření se snaží o její snížení.
- Zatížení prostředí hlukem. V rámci tohoto indikátoru jsou sledovány tři ukazatele. Jedním je podíl obyvatel, kteří jsou dlouhodobě vystaveni vysoké hladině hluku z vnějšího prostředí. Druhým je monitoring hladiny hluku ve vybraných oblastech a třetím

⁴⁰ Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj.

je existence a stupeň uplatňování akčního protihlukového plánu. Problémem tohoto indikátoru je však poměrná složitost a finanční náročnost.

- Udržitelné využívání území. K získání informací, které jsou důležité při přípravě projektů, které řeší neudržitelné využívání půdy, slouží tento indikátor. Měření, které se provádí po dvou nebo po čtyřech letech, zjišťuje údaje, jako např. podíl chráněné oblasti na celkové rozloze lokality, podíl kontaminované půdy, podíl zastavěného území apod.
- Ekologická stopa. Tento indikátor určuje, zda lidé žijí v mezích únosné ekologické kapacity, respektive zda využívají lesy, pole, energie a vodstva udržitelným způsobem. Toho dosahuje pomocí srovnání ekologické stopy lidstva a biologické kapacity Země.⁴¹

⁴¹ JENÍČEK, Vladimír. *Ekologická politika Evropské unie a trvale udržitelný rozvoj*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 63 s. Aktuální otázky světové ekonomiky, 2001/6. ISBN 80-245-0203-8.

6. Vyvážený rozvoj

Vyvážený rozvoj je pojem velmi blízký TUR, a proto je mu věnována následující kapitola. V dnešní době se většina mezinárodních organizací, států i jednotlivců zabývá hlavně TUR, a to i přesto, že vyvážený rozvoj se začal v různých dokumentech objevovat ještě o něco dříve. Definice vyváženého rozvoje však není jednoznačně vymezená. Poskytuje ji například Hospodářská a sociální komise pro Asii a Tichomoří, která vyvážený rozvoj definuje jako: „*vytvoření rovných příležitostí pro všechny, aby se mohli účastnit rozvoje, přispívat k němu a mít z něj prospěch*“. Myšlenku potřeby vyváženého rozvoje staví na faktu, že existují rozdíly nejen mezi rozvojem jednotlivých států, ale i mezi jejich regiony, respektive jednotlivými sektory daných států. Podle Zprávy o lidském rozvoji (UNDP) z roku 2003 existují tři úrovně prohlubování těchto rozdílů:⁴²

- První úrovní je nerovnost mezi státy. Přestože v nejbohatších zemích žije pouze pětina světového obyvatelstva, tyto země tvoří čtyři pětiny světového hrubého národního produktu. Rozdíly mezi nejchudšími a nejbohatšími zeměmi se za posledních dvě stě let prohloubily nejméně desetinásobně a nadále se prohlubují.
- Druhou úrovní je nerovnost v rámci států. K vyjádření rovnoměrnosti, respektive nerovnoměrnosti rozděleného bohatství ve společnosti se používá tzv. Giniho index dosahující hodnot od 0 do 100. Nulová hodnota značí zcela rozdělené bohatství ve společnosti a hodnota 100 značí situaci, kdy veškeré příjmy společnosti připadají jedné osobě. Tento index vykazuje ve většině států světa růst, což značí neustálé zvyšování nerovnoměrnosti rozděleného bohatství mezi jednotlivými skupinami obyvatel.
- Třetí úrovní je nerovnost mezi lidmi ve světě. Jedno procento nejbohatších lidí na světě vydělává dohromady stejně jako 57 % nejchudšího obyvatelstva. Navíc příjmy nejbohatších nadále rostou a rozdíl se tak neustále zvyšuje.⁴³

Pokud chceme nerovnost vyjádřit geograficky, mluvíme opět o třech úrovních. Na státní úrovni jde o nevyváženost mezi jednotlivými regiony státu, na regionální úrovni jde o nevyváženost mezi jednotlivými státy nebo jednotlivými regiony těchto států. Na úrovni

⁴² JENÍČEK, Vladimír. *Vyvážený rozvoj: na globální a regionální úrovni*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010, xv, 132 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 9788074001956.

⁴³ Tamtéž.

mezinárodního společenství jde o nevyváženost mezi geografickými regiony a mezi státy navzájem.

Samotná existence nevyváženosti vychází z toho, jak moc nesnadná jsou rozhodnutí politiků, představitelů mezinárodních organizací a nestátních aktérů. Všichni zmiňovaní musí neustále volit mezi různými kritérii jako mezi rozvojem venkova či měst, opatřeních na podporu vývozu či dovozu, použití prostředků na průmyslový či zemědělský rozvoj atp. Při všech těchto rozhodnutích je ještě potřeba myslet na to, že přírodní zdroje jsou omezené a že by tato rozhodnutí neměla poškodit životní prostředí. V praxi je tedy celý tento proces velmi náročný.

Cesta k vyváženému rozvoji spočívá především ve stanovení příčin rozvoje nevyváženého. Při hledání příčin je potřeba se zaměřit na rozdíly mezi městskými a zemědělskými oblastmi. Příčiny nevyváženého rozvoje dělíme na překonatelné a nepřekonatelné. Dále pak rozlišujeme tři skupiny faktorů, kterými jsou přírodní podmínky, socio-kulturní faktory a faktory politické. Co se týká přírodních podmínek, jsou zde důležité rozdíly v klimatických podmínkách, množství nerostného bohatství a geografická poloha, respektive vzdálenost k centrům obchodu a významným logistickým uzlům. Socio-kulturními faktory jsou hodnoty a tradice, které determinují přístup k inovacím, podnikání a mobilitě. Mezi tyto faktory řadíme např. pojetí rodiny, které je velmi odlišné v zemědělských oblastech od pojetí ve městech. V zemědělských oblastech je toto pojetí širší a vede k vytváření záchranných sítí sociální bezpečnosti pro jednotlivé členy rodiny, na druhou stranu však potlačuje podnikavost a ochotu riskovat. Slabší osobní vazby ve městě posilují sociální mobilitu, ale zase oslabují stabilitu a bezpečnost společnosti. Z politických faktorů jde o politickou moc, kterou obvykle najdeme ve městech. Díky tomu jsou jak vědomě, tak i nevědomě zvýhodňováni obyvatelé města a dochází k spíše městskému rozvoji než rozvoji v zemědělských oblastech.

Abychom mohli dosáhnout vyváženého rozvoje, je potřeba spolupráce všech skupin obyvatelstva. Proto jsou důležitými kroky odstranění sociálních a normativních překážek, otevření rozhodovacích procesů a zajištění přístupu k infrastruktuře, službám a informacím.⁴⁴

Velkou pozornost vyváženému rozvoji věnuje Evropská unie. Potřeba překonání rozdílů mezi jednotlivými státy a dokonce i principy vyváženého rozvoje se objevuje již od 70. let v dokumentech Rady Evropy. Propojením cílů vyváženého a udržitelného rozvoje bylo

⁴⁴ JENÍČEK, Vladimír. *Vyvážený rozvoj: na globální a regionální úrovni*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010, xv, 132 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 9788074001956.

definováno deset principů udržitelného prostorového rozvoje evropského kontinentu. Těmito principy jsou:

- posilování územní soudržnosti prostřednictvím vyváženějšího sociálního a hospodářského rozvoje regionů a posilování konkurenceschopnosti,
- zkvalitňování vztahu měst a venkova, podpora rozvoje funkcí středních a menších měst,
- budování vyváženější (dopravní) dostupnosti malých a středních měst, venkova a ostrovů,
- rozvíjení přístupu k informacím a znalostem,
- snižování škod na životním prostředí způsobovaných nedostatečnou koordinací sektorových politik,
- ochrana přírodních zdrojů a přírodního dědictví,
- zdůraznění kulturního dědictví jako činitele rozvoje,
- rozvíjení energetických zdrojů při zachování bezpečnosti, podpora získávání energie z obnovitelných zdrojů,
- posilování kvalitního a udržitelného turismu,
- omezování negativních dopadů přírodních katastrof.

To, že existují ekonomické i sociální rozdíly mezi regiony bylo bráno v úvahu už při zakládání Evropského hospodářského společenství. Není tedy divu, že je na tento fakt kladen důraz i v novodobé Evropské unii. Vyvážený, harmonický a udržitelný rozvoj je hlavním cílem politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU. Tato politika je pro EU velmi důležitá - představuje významnou část evropské agendy i jejích výdajů (cca 36 %).⁴⁵

⁴⁵ JENÍČEK, Vladimír. *Vyvážený rozvoj: na globální a regionální úrovni*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010, xv, 132 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 9788074001956.

7. Trvale udržitelný rozvoj v České republice

Po teoretické části náleží praktická ilustrace zkoumaného konceptu. K této ilustraci slouží situace v České republice. Pro pochopení praktického uplatnění udržitelného rozvoje v této republice je důležité se nejdříve seznámit nejen s historickým vývojem vůbec ekologických tendencí a následně s vývojem zavedení pojmu TUR, ale i s jeho rozvojem v této společnosti. Důležité je si představit i způsob postupu České republiky k udržitelnému rozvoji. Tento postup ukazuje vývoj vytvářených strategií UR ČR. K úplnému seznámení se s danou problematikou na našem území je potřeba i představení politického orgánu, který se UR zabývá a vydává současné strategie. Tímto politickým orgánem je Rada vlády pro udržitelný rozvoj.

7.1 Historie vývoje trvale udržitelného rozvoje v České republice

Vývoj udržitelného rozvoje v České republice (a dříve v Československé republice) má vzhledem k historickým souvislostem určitá specifika. K ilustraci těchto specifik bych ráda začala vývojem jedné ze složek UR, a to složky environmentální. Její vývoj začal v ČR nejdříve, v porovnání s ostatními zeměmi však ČR poněkud zaostávala. Vzhledem k rozsáhlé industrializaci, která nastala v ČSR po druhé světové válce, nebyla ochrana životního prostředí na pořadu dne. Ačkoliv v padesátých a šedesátých letech znečištění prostředí rychle narůstalo, přehlíželo se. To mělo za důsledek fakt, že problémy začaly být čím dál tím vážnější, a pokud se vůbec veřejnosti nějaké přiznaly, byly zlehčovány. Krom obecné ignorace zhoršujícího se stavu se přidalo i zanedbání vědeckého výzkumu, což stav věci jedině zhoršilo. Možná nejhorším nedostatkem však bylo zanedbání společenského vzdělání v tomto oboru – jak ve školách, tak i obecně v celé společnosti. Díky komunistickému zákazu neexistovaly žádné spontánní občanské aktivity (jejichž důležitost je nesporná), pouze několik státem kontrolovaných organizací, které měly úzce vymezené aktivity. Přesto např. Ekologická sekce Československé akademie věd dokázala v roce 1983 vydat zprávu „Stav životního prostředí v Československu“. V této zprávě byla poprvé objektivně popsána situace ŽP v ČSR. Přestože to měl být tajný dokument, dostal se do zahraničí, kde byl s velkým ohlasem publikován. ČSR se, co se týče životního prostředí, zařadila na jedno z nejhorších míst v Evropě. Významně ničivá byla například chemická výroba, těžba uranu nebo chemizace zemědělství. Docházelo tak k postupnému ohrožování zdraví obyvatel.⁴⁶

⁴⁶ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

V roce 1989 se ČSR dokonce umístila na prvním místě v úrovni znečištění mezi evropskými státy. Díky velké podpoře veřejnosti po listopadu 1989 se však situace v následujících 10 letech změnila. Zásluhou mandátu, který dostala vláda a parlament od veřejnosti, mohla být situace rychle řešena. Parlament přijal mnoho důležitých zákonů na ochranu jednotlivých složek prostředí, vznikl systém institucí v čele s Ministerstvem životního prostředí a Českou inspekcí životního prostředí atp. Další významnou změnou byl útlum průmyslových odvětví, která významně znečišťují ŽP (např. těžba nerostných surovin, energetika, hutnictví). S tím souvisel i hospodářský propad. Dále začaly vznikat nevládní organizace, které kontrolovaly veřejnost. Díky podpoře veřejnosti začala ČR v 90. letech vydávat na ochranu ŽP, v poměru k ostatním zemím střední a východní Evropy, velké množství finančních prostředků, a to až 3 % HDP.

Po deseti letech se v některých oblastech fakticky podařilo stav životního prostředí v ČR významně zlepšit. Od roku 1990 je stav ŽP důsledně sledován – každý rok je vládě předkládána Zpráva o stavu životního prostředí. ČR je členem mnoha mezinárodních institucí, které se zabývají ochranou ŽP. Tuto problematiku řeší například instituce EU, jako jsou Eurostat a Evropská agentura životního prostředí. Dále pak OECD, která vydává zprávy Environmental Performance Review.⁴⁷

V novém tisíciletí došlo k dalším pokrokům, jako např. zajištění spolupráce s ostatními resorty při tvorbě sektorových politik a nadále je snaha environmentální politiku do sektorových politik plně integrovat, což se zatím nepodařilo. Bohužel vzhledem k rychlému nárůstu automobilové dopravy, produkce komunálního odpadu, přetrvávající energetické a materiálové náročnosti tvorby hrubého domácího produktu atp. došlo spíše ke zpomalení tempa zlepšování stavu životního prostředí a dokonce v některých případech i ke zhoršení tohoto stavu.⁴⁸ Hlavními riziky, která mohou zapříčinit nezdar ve snaze dalšího zlepšování stavu ŽP, jsou hlavně změny v krajině související s rozvojem sídel (jako např. rozšiřování zástavby), rozvíjející se silniční infrastruktura, nárůst intenzity dopravy, intenzivní způsoby hospodaření v krajině a samozřejmě i spotřební chování domácnostní a jednotlivců. Pro budoucí zlepšování ŽP je v současnosti (jako ostatně v každé době) velmi důležité zvýšit

⁴⁷ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

⁴⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Vyhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí České republiky (za období 2004 – 2010)* [online]. [cit. 2014-11-10]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OEDN-vyhodnoceni_spzp-20111111.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OEDN-vyhodnoceni_spzp-20111111.pdf.pdf).

povědomí spotřebitelů o dané problematice a o dopadech výrazně konzumního chování bez ohledu na vyčerpatelnost zdrojů.⁴⁹

Udržitelný rozvoj byl ve světě obecně uznán a přijat během devadesátých let. Stal se součástí strategie mnoha mezinárodních uskupení (G7, OECD) a zásada udržitelnosti se objevila v mnoha odvětvích – jak průmyslových, energetických, v dopravě, zemědělství, tak i např. v turismu, konkurenceschopnosti, sociální politice. Přes velký rozmach ve světě se termín TUR v ČR začal objevovat pouze minimálně, a to až na konci devadesátých let. Důvodů tohoto „opozdění“ vůči zbytku světa je několik. Prvním z nich je dlouhá komunistická nadvláda a s ní spojené již výše zmiňované opomíjení životního prostředí. Naše společnost musela nejdříve přejít od totality k demokracii a tržnímu hospodářství a až pak se po vzoru kapitalistických západních zemí snažila dojít i k UR. Dalším důvodem byla utopická misinterpretace UR. Mnoho lidí pochopilo myšlenku UR jako záchranu před hrozící katastrofou za každou cenu a odmítli ji s tím, že nemá daleko od leninismu či podobných koncepcí. To je ovšem omyl. UR nemá jít striktně naplánovanou cestou, ale naopak má otevřít nové perspektivy a ukázat směr. Jako další důvod pro opoždění zavedení UR v ČR můžeme uvést často kritizovaný fakt, že koncept UR je až příliš obecný, všeobsáhlý a nekonkrétní. Na rozdíl od jiných zemí jsme u nás nedokázali tento koncept použít jako vodítko k formulaci určitých kroků a cílů a zůstali často u obecnosti. Dalším důvodem může být poněkud pesimistická analýza již dosažených výsledků UR, které neukazují obecně výrazný pokrok až na některá dílčí zlepšení. Dále pak jde o pragmatičnost některých Čechů, kteří se raději zaměří na konkrétní snahu než na honosná označení. S tím souvisí další důvod, a to nedostatečná propagace této koncepce a její vyučování ve školách. Aby mohla začít fungovat, je potřebná jak společenská, tak i politická a hospodářská reprezentace.⁵⁰

7.2 Rada vlády pro udržitelný rozvoj

Rada vlády pro udržitelný rozvoj je jako „stálý poradní, iniciační a koordinační orgán vlády ČR pro oblast udržitelného rozvoje a strategického řízení“ nejdůležitějším orgánem při tvorbě Strategie udržitelného rozvoje ČR. Tato Rada byla vytvořena usnesením vlády⁵¹ v červenci 2003 a v roce 2006 byla převedena do gesce Ministerstva životního prostředí ČR,

⁴⁹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020* [online]. [cit. 2014-10-28]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012, Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf).

⁵⁰ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

⁵¹ Usnesení vlády č. 778.

kde zůstala až do poloviny roku 2014. V červnu 2014 byla změněna organizace a zabezpečení činnosti této Rady a došlo k jejímu navrácení z MŽP na Úřad vlády ČR. Dále pak byla posílena postavení místopředsedů vlády a do agendy Rady byla přidána věcná agenda Národní ekonomické rady vlády (NERV). Členy této Rady jsou zástupci orgánů státní správy, územní samosprávy, sociálních partnerů, akademické obce i neziskového sektoru.⁵² Mezi tyto členy patří např. profesor Bedřich Moldan či doktor Vladimír Špidla.⁵³

Činnost Rady je poměrně rozsáhlá. Rada především iniciuje, koncipuje, koordinuje, sleduje, vyhodnocuje a podporuje strategické dimenze v řízení státu. Dále pak podává návrhy opatření za účelem sladění dlouhodobých záměrů a cílů se střednědobými a krátkodobými cíli a programy v souladu s principy UR. Další aktivitou Rady je sledování a vyhodnocování globálních jevů, rozvojových příležitostí a podávání návrhů jak na ně má stát reagovat. Důležité je také rozpracování, koordinace a sledování uplatnění principů udržitelného rozvoje, a to při dosahování rovnováhy jeho složek (ekonomické, sociální a environmentální). Hlavní činností Rady je zpracování Strategie udržitelného rozvoje ČR a její aktualizace; dále pak zpracování situačních zpráv s vyhodnoceným souborem indikátorů udržitelného rozvoje a metodická koordinace koncepčních dokumentů.⁵⁴

V rámci této rady existují výbory a pracovní skupiny, které se zaměřují na určité problematiky. Jako příklad mohu uvést Výbor pro socio-ekonomický rozvoj, který se zabývá např. návrhem sociálních a hospodářských koncepcí a strategií a následně sladí tyto strategie s principy UR; Výbor pro udržitelnou energetiku, jehož náplň práce je přenos nadnárodních expertiz (UNEP, OECD) do českých rozhodovacích procesů či sladování strategických a koncepčních dokumentů v oblasti energetiky s principy UR; a Výbor pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji, který mj. zastřešuje a propojuje vzdělávací směry a iniciativy na principech UR.⁵⁵

⁵² VLÁDA ČR. Rada vlády pro udržitelný rozvoj. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rada-vlady-pro-udrzitelny-rozvoj--120432/>.

⁵³ VLÁDA ČR. Členové Rady pro udržitelný rozvoj. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/clenove/>.

⁵⁴ VLÁDA ČR. Rada vlády pro udržitelný rozvoj. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rada-vlady-pro-udrzitelny-rozvoj--120432/>.

⁵⁵ VLÁDA ČR. Seznam výborů RVUR a popis jejich činnosti. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/vybory-rvur/seznam-vyboru-rvur-a-popis-jejich-cinnosti-126690/>.

7.3 Vývoj Strategie udržitelného rozvoje České republiky

Vývoj Strategie udržitelného rozvoje ČR byl poměrně zdlouhavý. Ačkoliv byla ČR zavázána přípravou národní strategie po konferenci v Riu v roce 1992, trvalo pět let, než se vůbec začalo s přípravami. Následně bylo vytvořeno několik neúspěšných návrhů a po sedmi letech byla třetí verze návrhu přijata Vládou ČR. Aktualizovaná verze strategie pak byla vypracována po dalších pěti letech, tedy v roce 2009.⁵⁶

Úplně prvním krokem k tvorbě české národní strategie UR byl projekt UNDP „K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek“. Tento projekt, koordinovaný Centrem pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, vznikl v roce 1997. Skládal se z pěti oblastí:

1. Vytvoření široké institucionální a expertní základny pro udržitelný rozvoj.
2. Příprava podkladů pro státní politiku životního prostředí a strategii udržitelného rozvoje.
3. Integrovaní principů udržitelného rozvoje do vybraných odvětvových politik.
4. Vzdělávání a vytváření vědomí o otázkách udržitelného rozvoje.
5. Vytváření podmínek pro aktivní účast ČR v mezinárodním úsilí o udržitelný charakter hospodářského a civilizačního vývoje.

Důležitá témata jednotlivých oblastí zpracovalo do samostatných projektů více než sto odborníků z veřejné správy, akademické sféry, nevládních i soukromých organizací. Jakýsi „spojovací můstek“ mezi projekty měla představovat závěrečná syntetická zpráva. Tato zpráva pak měla být koncipována, na požadavek Ministerstva životního prostředí v roce 2000, již jako návrh národní strategie UR. Snaha byla využít tento návrh již při zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj (UN CSD) v roce 2001 a pro Světový summit o udržitelném rozvoji (WSSD) v roce 2002, což se nepodařilo.⁵⁷

První návrh národní strategie UR

V roce 2001 byl vytvořen první návrh národní strategie udržitelného rozvoje České republiky. Vzhledem ke snaze vyzdvihnout důležitost propojení jednotlivých témat a hledání souvislostí byla místo složkového přístupu (rozdělení na složky jako jsou voda, vzduch, odpady, doprava atd.) definována čtyři rozsáhlá témata:

⁵⁶ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4425-146.

⁵⁷ Tamtéž.

1. Kvalita lidského života. Do tohoto tématu patřilo přiměřené materiální zázemí, zdraví, pitná voda, potraviny, skupina sociálně-kulturních a duchovních potřeb, prostor k životu, pohybu a trávení volného času.
2. Krajina. Tato část se zaměřovala na sdílení krajiny člověkem a živými organismy. Snaha najít udržitelnou podobu tohoto sdílení pak byla jedním z východisek pro strategické úvahy o tom, jak bude česká krajina v budoucnu vypadat.
3. Využívání přírodních služeb, zdrojů a propadů.⁵⁸ V tomto tématu je poukázáno na mnohonásobnou závislost ekonomiky na přírodním prostředí. Dále pak na to, co se týká základních podmínek pro život, přírodních zdrojů i propadů pro emise nebo jiných odpadů.
4. Mezinárodní a globální souvislosti udržitelného rozvoje ve vztahu k České republice.⁵⁹

Za účelem dosažení konsensu o struktuře a celkovém pojetí strategie proběhlo několik kol jednání. První verzi připomínkovalo více než sto jednotlivců a institucí (jak z akademické sféry, tak i ze státní správy, nevládních organizací atd.) a v roce 2001 se dokonce uskutečnilo oponentní řízení, na kterém byla strategie ministrem životního prostředí na základě tří oponentních posudků kritizována. Hlavní kritika poukazovala na nesystémové smíšení principů, nástrojů a východisek; dále pak na neodkrytí příčin neudržitelnosti současného systému a chybějící definování cest k řešení problémů. Poslední významnou kritikou byl nestrategický charakter celého dokumentu.⁶⁰

Druhý návrh národní strategie UR

Přes veškeré nedostatky prvního návrhu národní strategie byl tento návrh použit jako podklad pro vypracování návrhu druhého na počátku roku 2002. MŽP zadalo vypracování druhé verze své servisní organizaci Českému ekologickému ústavu. Za účelem dosažení udržitelnosti v ČR byly definovány tyto hlavní strategické cíle:

- Trvalý sociální a ekonomický rozvoj, založený na nové hospodářsko-politické strategii oddělování ekonomického růstu od dopadů na životní prostředí a přizpůsobování ekonomických procesů potřebám zachování a obnovy zdravých ekosystémů.

⁵⁸ Odkladišť odpadů.

⁵⁹ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4425-146.

⁶⁰ Tamtéž.

- Integrace aspektů životního prostředí do ekonomického systému, zachování rozumné vysoké míry ekonomické soběstačnosti podporou vlastního hospodářství před zbytečnými dovozy.
- Přejít k udržitelnému systému hospodaření s energií, co největší podíl recyklace materiálu, preference využívání obnovitelných zdrojů a ponechání co největších zásob surovin příštím generacím.
- Podpora přírodě blízkého hospodaření v krajině, včetně návratu vhodných částí území přírodě, s obnovou základních životodárných funkcí přírodních ekosystémů.
- Zachování a rozvíjení harmonické, plošně úsporné sídelní struktury, zvýšení podílu veřejné dopravy, zvýšení podílu železnice na nákladní přepravě oproti dopravě silniční.
- Podpora místním Agendám 21, demokratickým a participativním formám rozhodování ve společnosti, včetně vhodné reformy státní správy.
- Integrace vzdělávání, výchovy a osvěty k udržitelnému rozvoji do společenského systému, obnova celostního interdisciplinárního vzdělávání.

Bohužel tyto cíle již nebyly dále podrobně rozpracovány, a to z důvodu nedostatku času a minimálnímu zapojení zaměstnanců MŽP a dalších rezortů. Přesto tato strategie měla i nějaký přínos, kterým byla kapitola o aktivitách následujících po implementaci (zajištění zpětné vazby). Tyto aktivity zahrnují monitorování Strategie UR, její následné vyhodnocení a její pravidelné aktualizace. Obecně se však na tento návrh snášela kritika, a to zejména na přespřílišnou direktivnost nástrojů, nedostatečné využívání ekonomických nástrojů a na to, že celek působí dojmem „sociálního inženýrství“. Návrh byl tedy zástupci ministerstev z velké většiny odmítnut jako naprosto nereálný. Návrh nebyl dokonce ani zaslán do připomínkového řízení a do vlády.⁶¹

Třetí návrh národní strategie UR

Třetí verze národní strategie, který byl zpracován na základě poznatků z předchozích dvou návrhů, byl nakonec úspěšný. Úspěšnost byla potřebná z důvodu, že se ČR v květnu 2004 stala členským státem EU. Všechny ostatní členské země měly svoje strategie už vypracovány. V prosinci 2004 tedy třetí návrh národní strategie schválila vláda.⁶² Výsledná strategie byla rozdělena do pěti kapitol:

⁶¹ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4425-146.

⁶² Tamtéž.

1. Situace České republiky. Tato kapitola obsahuje podkapitoly ekonomický pilíř; environmentální pilíř; sociální pilíř; dále pak výzkum, vývoj a vzdělávání; evropský a mezinárodní kontext; správa věcí veřejných. Každá z podkapitol se ještě dělí na čtyři části: vývoj v období 1993-2003, současný stav, trendy, mezinárodní srovnání a závěry.
2. Východiska a principy strategie udržitelného rozvoje. Návrh obsahuje 27 principů, mezi nimiž byl např. princip předběžné opatrnosti, subsidiarity či ekonomické odpovědnosti za škody na životním prostředí. Mezi nejvýznamnější principy této strategie se řadí: princip úcty k lidskému životu, princip úcty k přírodě a princip úcty k civilizačním a kulturním hodnotám.
3. Součásti strategie. Tato kapitola se dělí na stejné podkapitoly jako kapitola první. V každé podkapitole jsou pak formulovány cíle spadající do daného tématu. Vzhledem k tomu, že se jedná o strategii vlády, jsou tyto cíle formulovány jako cíle vlády a k jejich plnění jsou určeny nástroje, které má vláda k dispozici (návrhy zákonů, nařízení, vyhlášky). V každé podkapitole je uveden hlavní strategický cíl, ke kterému je přiřazeno několik cílů dílčích.
4. Financování. Financování strategie by mělo být zajištěno v rámci disponibilních zdrojů ze sektorových politik. Vláda by měla schválit fiskální cíle veřejných rozpočtů za účelem realizace této strategie.
5. Monitoring a aktualizace. Ke sledování postupného naplňování cílů této strategie jsou uvedeny v této kapitole vybrané indikátory, které jsou analogicky řazené podle podkapitol v kapitolách 1 a 3. Objevují se zde např. ekonomické indikátory HDP na osobu a celkový objem čistých investic nebo environmentální indikátory měrné emise skleníkových plynů či spotřeba primárních energetických zdrojů na obyvatele.⁶³

Tato strategie nemá být chápána jako strategie neměnná, ale naopak. Má se časem rozvíjet a doplňovat. Hlavním cílem této strategie je včas upozornit na již existující ale i potenciální problémy, které by mohly přechod ČR k udržitelnému rozvoji ohrozit. Dále se pak snaží těmto hrozbám předejít, nebo alespoň zmírnit jejich dopad, čehož chce docílit vytvořením potřebných opatření.⁶⁴

⁶³ VLÁDA ČR. *Strategie udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-02-12]. Praha, 2004. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_uzrzelnelno_rozvoje/\\$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_uzrzelnelno_rozvoje/$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf).

⁶⁴ Tamtéž.

7.4 Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky

Nová aktualizace strategie měla vzniknout každé tři roky. To však nebylo splněno - první aktualizace proběhla až po pěti letech, tedy v roce 2009. Schválena vládou byla v lednu roku 2010. Spíše než aktualizací je však tento dokument kompletně novou strategií, což naznačuje již jeho samotná struktura, která se výrazně liší od struktury strategie minulé.⁶⁵ Struktura této strategie je rozdělena do pěti hlavních kapitol:

1. Udržitelný rozvoj ČR jako součást světové a evropské budoucnosti. Tato kapitola nastiňuje strategickou vizi a globální cíle této strategie, kterými jsou ochrana životního prostředí, sociální soudržnost, ekonomická prosperita a mezinárodní odpovědnost. Dále jsou zde uvedeny základní principy tvorby strategie a její klíčové výzvy, mezi nimiž jsou globální změna klimatu a čistší energie, udržitelná doprava, udržitelná výroba a spotřeba, ochrana a management přírodních zdrojů, veřejné zdraví či sociální inkluze, demografie a migrace a globální chudoba a výzvy UR.
2. Strategická vize udržitelného rozvoje ČR. V další kapitole je uveden žádoucí stav ČR v roce 2030. ČR by v té době měla být „společností, jejíž prosperita stojí na vzájemné vyváženosti oblasti ekonomické, sociální a environmentální“. Dále jsou uvedeny předpoklady této vize, mezi nimi je např. předpoklad, že: „ČR je země se stabilně se vyvíjející znalostní a post-industriální ekonomikou se snižující se materiálovou náročností, jejíž výkonnost postupně dosahuje průměru EU.“ nebo že: „ČR je společností vzdělaných, odpovědných a aktivních občanů, kteří pro ekonomiku představují flexibilní a výkonné lidské zdroje a preferují zdravý životní styl a uvědomělou spotřebu.“⁶⁶
3. Priority a cíle udržitelného rozvoje ČR. Tato kapitola představuje nejdůležitější a zároveň nejrozsáhlejší část dokumentu. Priority a cíle UR jsou rozřazeny do pěti podkapitol - tzv. „prioritních os“. Těmito osami jsou reprezentovány klíčové oblasti UR, kterými se tento dokument zabývá. Každá z prioritních os obsahuje popis hlavních

⁶⁵ NOVÁČEK, Pavel. Udržitelný rozvoj. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4425-146.

⁶⁶ RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-03-06]. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 9788072125364. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf).

problémů v dané oblasti a návrh priorit a cílů. Následující tabulka ukazuje schéma struktury prioritních os a jednotlivých priorit.⁶⁷

Obrázek 1: Strategická vize udržitelného rozvoje České republiky

Prioritní osa 1: Společnost, člověk a zdraví	Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace	Prioritní osa 3: Rozvoj území	Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita	Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost
Priorita 1.1: Zlepšování podmínek pro zdravý život Priorita 1.2: Zlepšování životního stylu a zdravotního stavu populace Priorita 1.3: Přizpůsobit politiky a služby demografickému vývoji a podpořit mezigenerační a rodinnou soudržnost	Priorita 2.1: Podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti (průmyslu a podnikání, zemědělství, služeb) Priorita 2.2: Zajištění energetické bezpečnosti státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství Priorita 2.3: Rozvoj lidských zdrojů, podpora vzdělávání, výzkumu a vývoje	Priorita 3.1: Upevňování územní soudržnosti Priorita 3.2: Zvyšování kvality života obyvatel území Priorita 3.3: Účinněji prosazovat strategické a územní plánování	Priorita 4.1: Ochrana krajiny jako předpoklad pro ochranu druhové diverzity Priorita 4.2: Odpovědné hospodaření v zemědělství a lesnictví Priorita 4.3: Adaptace na změny klimatu	Priorita 5.1: Posilování sociální stability a soudržnosti Priorita 5.2: Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru Priorita 5.3: Zvyšování připravenosti ke zvládnutí dopadů globálních a jiných bezpečnostních hrozeb a rizik a posilování mezinárodních vazeb

Zdroj: RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-03-06]. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 9788072125364. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf).

Každá priorita dané prioritní osy obsahuje vždy několik dílčích cílů, kterých je potřeba dosáhnout v rámci cesty k UR. Klíčová témata každé prioritní osy jsou zde podrobně rozebrána. Objevuje se zde zhodnocení daného tématu v minulosti, je zde uvedena současná situace a následně je zde pomocí cílů ilustrovaná žádoucí budoucnost.

4. Implementace SRUR⁶⁸ ČR. Tato kapitola je rozdělena na několik dalších podkapitol, kterými jsou:

- *Základní principy implementace*. V této části je uvedena důležitá myšlenka, že přestože hlavní roli při směřování státu k UR má Vláda ČR, tak odpovědnost

⁶⁷ RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-03-06]. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 9788072125364. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf).

⁶⁸ Strategický rámec udržitelného rozvoje.

leží na všech občanech ČR. Jednotlivé resorty a samospráva na úrovni krajů a obcí jsou však „hybnou silou“ implementace SRUR ČR. Tyto resorty, kraje, města a obce by měly respektovat priority a cíle SRUR ČR v příslušných resortních, krajských a místních strategických dokumentech a provádět v rámci přípravy strategických dokumentů hodnocení jejich souladu s prioritami a cíli SRUR ČR.

- *Principy UR.* V této podkapitole jsou stanoveny základní principy UR, které je nutné respektovat při tvorbě strategií a koncepčních dokumentů. Jde o princip rovnováhy tří pilířů udržitelného rozvoje, princip soudržnosti a integrace politik a řízení, princip předběžné opatrnosti, princip generační a mezigenerační odpovědnosti, princip rovných příležitostí⁶⁹, princip partnerství⁷⁰, princip mezinárodní odpovědnosti a princip rozmanitosti.
 - *Další aktivity k zajištění implementace SRUR ČR.* Zde je uvedena důležitost metodické podpory zainteresovaným subjektům k zajištění implementace strategie. Dále je důležité, aby byl dán důraz na postup v jednotlivých úrovních veřejné správy a na provázanost mezi národní, územní a mezinárodní úrovní.
 - *Další aktualizace SRUR ČR.* Další aktualizace by měla být zpracována podle tzv. principů dobré praxe strategického plánování.
5. Monitorování SRUR ČR. Monitoring se má skládat ze dvou systémů. Prvním z nich je sledování UR ČR prostřednictvím sady indikátorů UR, které jsou vymezeny pro každou prioritní osu zvlášť. Druhým je zavést sledování situace UR jako součást integrovaného plánu strategické práce. Každé dva roky by měla být zpracována „Zpráva o plnění SRUR ČR“, která by měla zhodnotit stupeň integrace resortních strategických dokumentů, popsat hlavní aspekty implementace SRUR ČR a podat návrh na případnou revizi strategie.⁷¹

Úlohou SRUR ČR je „vytvořit konsensuální rámec pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru (sektorových politik či akčních programů) a být tak důležitým

⁶⁹ Tento princip slouží k dosažení cíle sociální spravedlnosti a soudržnosti. Zakládá se na podpoře sociálního začlenění, dodržování lidských práv a zachování kulturní rozmanitosti.

⁷⁰ Tento princip stanovuje, že vztahy mezi environmentálními, ekonomickými a sociálními subjekty musí být budovány na bázi partnerství, a nikoliv konfrontace.

⁷¹ RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-03-06]. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 9788072125364. Dostupné z :[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf).

východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů i pro meziresortní spolupráci a spolupráci se zájmovými skupinami.“ SRUR má nadresortní průřezový charakter. SRUR shrnuje klíčová témata, problémy a možná řešení a informuje o nich vládní orgány. Cílem SRUR je podpoření dlouhodobé orientace a provázanost resortních a průřezových strategií. Dalším cílem je určení možných hrozeb (sociálních, ekonomických a environmentálních) pro další vývoj ČR. Dále pak najít cesty, které by se těmto hrozbám vyhnuly. V tomto strategickém rámci dochází ke snaze vymezit klíčová témata a problémy UR ČR a nalézt příslušná opatření k jejich řešení.⁷²

Tato strategie má však některé závažné nedostatky. Neobjevuje se zde důraz na ekologickou etiku a změnu hodnot, což je jedním ze základních předpokladů cesty k UR. Strategie je také zpracována velmi obecně, aby vyhověla co nejvíce lidem, což může být problém při snaze prosazování některých cílů UR, které všem (např. těžebním společnostem) vyhovovat jednoduše nemohou. Strategie obsahuje ovšem také zcela nereálné cíle – jako snížení skleníkových emisí v ČR do roku 2020 až o 30 % oproti roku 1990, přičemž od roku 1996 emise stagnují. Dále zde chybí dostatečné zdůraznění odpovědnosti ČR za řešení globálních problémů ve světovém měřítku. Navíc strategie působí dojmem, že se autoři hlavně snažili udělat takovou strategii, která projde vládou místo kvalitnější strategie, která by reálně dosahovala přechodu k UR. Aby k tomu nedošlo, bylo by potřeba zapojit ve větším množství nevládní organizace, které mívají odvážnější návrhy. Výsledkem by však mohlo být neschválení strategie vládou.⁷³

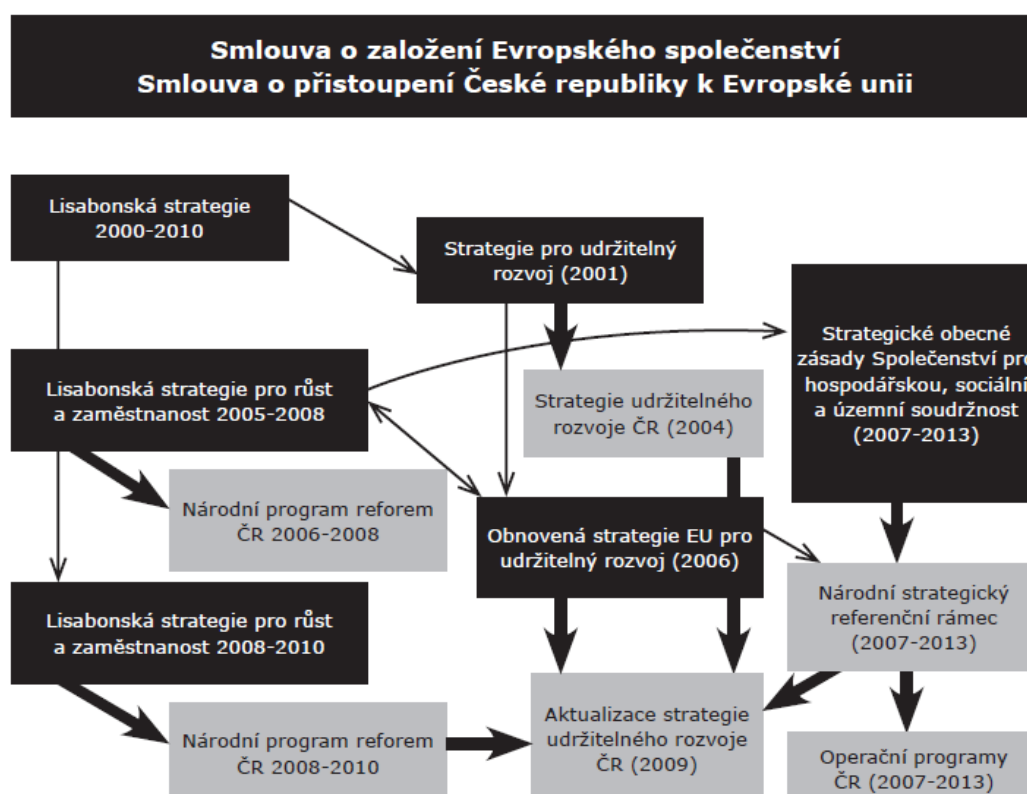
⁷² RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-03-06].. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 9788072125364. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf).

⁷³ NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4425-146.

8. Trvale udržitelný rozvoj v Evropské unii a její vývoj

Vzhledem k tomu, že se Česká republika stala v roce 2004 součástí Evropské unie, jsou pro ní závazné nejen strategie na národní úrovni, ale i na úrovni EU. Proto je důležité představit si i strategie pro udržitelný rozvoj EU a ukázat jejich vzájemnou provázanost se strategiemi ČR. Jak můžeme vidět na obrázku níže, první strategii pro udržitelný rozvoj EU – „Udržitelná Evropa pro lepší svět: Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj“⁷⁴ - přijala Evropská rada v červnu roku 2001. Ta doplňuje tzv. Lisabonskou strategii z roku 2000, která byla zaměřena hlavně na ekonomické a sociální aspekty rozvoje. V roce 2005 byla vydána Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost. V červnu 2006 byla přijata „Obnovená strategie udržitelného rozvoje Evropské unie“⁷⁵ a v roce 2008 pak vyšla další Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost. Lisabonská strategie je provázána se Strategií pro UR, jelikož zásadně přispívá k cíli UR, a to vytvářením pracovních míst, zvýšení konkurenceschopnosti a hospodářského růstu.

Obrázek 2: Znárodnění vztahů významných strategických dokumentů EU a ČR.

Zdroj: RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-03-06]. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 9788072125364. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf).

⁷⁴ V originále: „A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development“.

⁷⁵ V originále: „Renewed EU Sustainable Development Strategy“.

8.1 Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj

První strategie EU, jejíž oficiální název zní: „Udržitelná Evropa pro lepší svět: Strategie Evropské unie pro udržitelný rozvoj“, vznikla na základě požadavku Evropské rady. Ta požadovala vypracování návrhu dlouhodobé strategie UR do roku 2001 a tento úkol zadala v roce 1999 Evropské komisi. Dalším podnětem byla již zmiňovaná konference v Riu v roce 1992, kde se EU stejně jako ostatní účastníci zavázala strategii vypracovat do roku 2002. Evropská rada požadavky splnila a v červnu roku 2001 představila v Göteborgu první Strategii EU pro UR.⁷⁶ Tato strategie je rozdělena do čtyř částí:

1. Směrem k udržitelné Evropě.⁷⁷

V první části jsou deklarovány hlavní hrozby UR. Těmito hrozbami jsou např. emise skleníkových plynů způsobujících globální oteplování (a jeho následky jako hurikány, potopy atd.); nové nemoci, které jsou odolné vůči antibiotickým lékům (kromě toho i v budoucnosti potenciálně nebezpečné běžně používané chemikálie); chudoba (každý šestý Evropan žije v chudobě); stárnutí populace (což mj. zapříčiňuje zpomalení ekonomického růstu); ztráta biodiversity (téměř úplné vyčerpání stavu rybích populací a degradace zemědělské půdy) a problémy s příliš velkým množstvím transportu.

Dále je zde zdůrazněna potřeba bezodkladně jednat. Mnoho hrozeb nelze vyřešit v krátkém časovém úseku, ale naopak bude trvat mnoho let, než se vrátí do normálu. Proto je potřeba začít jednat co nejdříve. Nezbytné je však silné politické vedení, které nastolí potřebné změny. Je zapotřebí, aby potřeba blahobytu celé společnosti převládla nad zájmy jednotlivců. Dále je nutná změna v přístupu tvorby politiky. Až moc často se stává, že si politiky v různých oblastech navzájem překáží, což je zapotřebí změnit. Jednání by však nemělo zůstat na bedrech politiků, ačkoliv jsou klíčovými subjekty. Celá společnost, včetně všech jednotlivců a firem by měla vyvinout úsilí dosáhnout změn společně. Jelikož existují výrazné rozdíly v rozvoji mezi jednotlivými státy, měly by ty již rozvinuté jít příkladem a dostát jako první deklarovaným závazkům, v čele s EU.⁷⁸

⁷⁶ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development* [online]. 2001 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0264&from=EN>.

⁷⁷ V originále: „Towards a sustainable Europe.“

⁷⁸ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development* [online]. 2001 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0264&from=EN>.

2. Nastolení udržitelného rozvoje: dosahování našich cílů.⁷⁹ Tato kapitola obsahuje několik průřezových návrhů a doporučení za účelem zlepšení efektivity politik k dosažení UR. Objevuje se snaha, aby se jednotlivé politiky na různých úrovních vzájemně podporovaly. Mezi těmito návrhy se objevuje například investice do vědy a technologie budoucnosti či podnícení soukromého sektoru k zohledňování environmentálních faktorů při výběru zboží.
3. Stanovení dlouhodobých cílů a plánů: určení priorit k zahájení jednání.⁸⁰ V této části jsou zobrazeny nejdůležitější cíle a specifická opatření na úrovni EU. Mezi těmito cíli je omezit změny klimatu a zvýšit použití tzv. „čisté energie“⁸¹ (kromě dodržení závazku Kjótského protokolu navíc snížit množství emisí skleníkových plynů o 1 % každý rok), a zaměřit se na hrozby pro veřejné zdraví (např. zajistit do roku 2020, že se chemikálie budou vyrábět takovým způsobem, že nebudou ohrožovat lidské zdraví). Dále pak hospodařit zodpovědněji s přírodními zdroji (např. chránit a obnovit přírodní systémy a snížit ztrátu biodiversity do roku 2010), zlepšit transportní systém a správu užití půdy (např. způsobit přeorientování transportu ze silnic na železnice a veřejnou dopravu, aby podíl silniční dopravy na celkové dopravě nebyl v roce 2010 vyšší než v roce 1998).
4. Implementace strategie a kontrola vývoje: kroky po Göteborgu.⁸² Všechny dimenze UR by měly být posouzeny na každoročním zasedání Evropské rady konající se na jaře. K zhodnocení poslouží indikátory, které byly představeny v Lisabonské strategii. Dále se v této kapitole objevuje mj. plán, že Komise vytvoří jakýsi „kulatý stůl“ pro UR, u kterého bude sedět kolem deseti nezávislých expertů. Ti budou podávat řadu návrhů a přednášet názory na danou problematiku, což bude hlášeno Evropské radě.⁸³

⁷⁹ V originále: „Making sustainable development happen: achieving our ambitions“.

⁸⁰ V originále: „Setting long-term objectives and targets: identifying priorities for action“.

⁸¹ Čistá energie je dosaženo zdroji, při jejichž použití není poškozeno životní prostředí.

⁸² V originále: „Implementing the strategy and reviewing progress: steps after Gothenburg“.

⁸³ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development* [online]. 2001 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0264&from=EN>.

8.2 Obnovená strategie udržitelného rozvoje Evropské unie

První strategie byla Evropskou radou v Barceloně v roce 2002 rozšířena o vnější rozměr, a to s ohledem na Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu. V roce 2004 zahájila Komise přezkoumání dané strategie a v prosinci roku 2005 vydala dokument nazývající se „Hodnocení strategie udržitelného rozvoje – akční platforma“. Dále strategii připomínkovala Rada, Evropský parlament, Evropský hospodářský a sociální výbor a jiné další subjekty. Díky tomuto vývoji vznikla pak v roce 2006 strategie obnovená. Je v ní uvedeno, že „tento dokument obsahuje jedinou, soudržnou strategii toho, jak se bude EU účinněji řídit svým dlouhodobým závazkem za účelem splnění cílů udržitelného rozvoje“.⁸⁴

Kromě obecného cíle určovat a rozvíjet činnosti, které EU umožní dosáhnout trvalého zvyšování kvality života jak pro současné, tak i budoucí generace, jsou hlavní deklarované cíle tyto:

- Ochrana životního prostředí (mj. předcházet a snižovat znečišťování tak, aby zvýšení hospodářského růstu již neznamenal zhoršení životního prostředí)
- Sociální spravedlnost a soudržnost (podporovat demokratickou, bezpečnou a spravedlivou společnost, která dodržuje základní práva, vytváří rovné příležitosti a bojuje proti diskriminaci)
- Hospodářská prosperita (podporovat prosperující, inovační, konkurenceschopnou a ekologickou ekonomiku a zaměstnanost v EU)
- Plnění našich mezinárodních povinností (mj. podporovat celosvětové zřizování demokratických institucí a aktivně podporovat UR na celém světě)

Tato strategie obsahuje také hlavní zásady politiky, mezi nimiž je prosazování a ochrana základních práv, solidarita uvnitř generací a mezi generacemi, otevřená a demokratická společnost, zapojení občanů, zapojení podniků a sociálních partnerů, soudržnost politik a řízení, integrace politik (hospodářských, sociálních a environmentálních), využívání nejlepších dostupných znalostí, zásada předběžné opatrnosti, znečišťovatel musí platit (zajistit, aby se náklady na odstranění škod, které znečišťovatelé způsobí svou činností, odrazily na cenách).⁸⁵

Dalším důležitým aspektem je zlepšit tvorbu politik. Je potřeba, aby byl UR začleněn do všech úrovní politik a aby se tyto úrovně navzájem podporovaly a spolupracovaly. Navíc by

⁸⁴ RADA EVROPSKÉ UNIE. *Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010917%202006%20INIT>.

⁸⁵ Tamtéž.

všechny návrhy, ze kterých pak vznikají významná politická rozhodnutí, měly být předem kvalitně posouzeny, zda mj. kombinují vyváženým způsobem sociální, environmentální a ekonomický rozměr. Dále by pak mělo dojít k dodatečnému posouzení vlivů politiky a měla by být zapojena veřejnost a všechny zainteresované strany.⁸⁶

V další části strategie je představeno sedm hlavních úkolů. U každého úkolu je uveden obecný cíl, operativní cíle a co by měla opatření zahrnovat. Všech těchto úkolů a cílů by mělo být dosaženo v souladu s výše uvedenými zásadami. Hlavními úkoly jsou:

- Změna klimatu a čistá energie. Obecným cílem je zmírnit změnu klimatu, související náklady a nepříznivé důsledky pro společnost a životní prostředí. Toho mělo být dosaženo např. zvýšením podílu spotřeby elektrické energie z obnovitelných zdrojů na 21 % do roku 2010.
- Udržitelná doprava. Obecným cílem je zajistit soulad dopravních systémů s hospodářskými, sociálními a environmentálními potřebami společnosti a přitom zmenšit co nejvíce nežádoucí dopady na hospodářství, společnost a životní prostředí. Dalším úkolem pak je např. snížení emisí znečišťujících látek z dopravy na úroveň s co nejmenším vlivem na lidské zdraví nebo životního prostředí.
- Udržitelná spotřeba a výroba. Obecnými cíli je podpora udržitelných modelů spotřeby a výroby; zlepšení řízení přírodních zdrojů a zabránění jejich nadměrnému využívání s oceněním hodnoty schopností ekosystémů. Dále pak dosáhnout do roku 2010 v průměru EU stejného podílu ekologických veřejných zakázek jakého v té době dosahovaly členské státy mající nejlepší výsledky.
- Veřejné zdraví. Obecným cílem je podpora dobrého veřejného zdraví s rovnými podmínkami a zlepšení ochrany před zdravotními hrozbami. Čehož by mělo být dosaženo např. zajištěním, aby do roku 2020 výroba a použití chemických látek nepředstavovala ohrožení lidského zdraví a životního prostředí.⁸⁷
- Sociální začlenění, demografie a migrace. Obecným cílem je dosáhnout společnosti podporující sociální začlenění pomocí zohlednění mezigenerační solidarity uvnitř generací. Dále pak zajistit a zlepšit kvalitu života občanů jako předpoklad trvalého individuálního blahobytu. Za tímto účelem je potřeba navýšit účast zdravotně postižených osob na trhu práce a zvýšit zaměstnanost přistěhovalců.

⁸⁶ RADA EVROPSKÉ UNIE. *Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010917%202006%20INIT>.

⁸⁷ Tamtéž.

- Celosvětová chudoba a problémy udržitelného rozvoje. Obecným cílem je aktivní podpora UR na celém světě a zajištění souladu vnitřní a vnější politiky EU s globálním UR a jejími mezinárodními závazky. Toho by mělo být dosaženo mj. zvýšením objemu pomoci na 0,7 % HND do roku 2015.⁸⁸

Vzhledem k tomu, že k dosažení UR je potřebné zapojení celé společnosti, je nutné tuto společnost v tomto ohledu neustále vzdělávat, aby získala kompetence, které jsou k dosažení UR klíčové. Vzdělání napomáhá nejen ke zvyšování zaměstnanosti, ale i k celkovému zvýšení blahobytu díky zajištění rovných příležitostí a účasti občanů všech skupin na daném procesu. Výchovu k UR je potřeba zavést do všech úrovní vzdělávání. Mělo by jít např. o otázky udržitelného využívání energií, udržitelné spotřeby a výroby či zdraví. V této části dokumentu je navrhnout pracovní program „Vzdělávání a odborná příprava 2010“, s jehož pomocí by měly členské státy rozvíjet své národní akční plány. Podpora vzdělání by měla proběhnout i na úrovni EU, a to v podobě akčního programu v oblasti celoživotního učení pro období let 2007-2013, který měl být přijat v roce 2006.⁸⁹

Pro dosažení UR je samozřejmě velmi důležitý i výzkum a vývoj. Ten by měl zahrnovat jak krátkodobé projekty na podporu rozhodování, tak i dlouhodobé výhledové koncepce. Měl by řešit problémy globální i regionální povahy. Co se týká technologií, je potřeba nadále rozvíjet jejich pozitivní úlohu v tzv. inteligentním rozvoji⁹⁰. Jelikož v poskytování vzdělání v této oblasti jsou klíčové univerzity a jiné vysokoškolské instituce, je třeba, aby vytvářely partnerství a spolupracovaly s jinými vysokoškolskými institucemi Evropy a třetích zemí a vytvářeli tak sítě a společné učení.⁹¹

Další část strategie se poměrně krátce věnuje finančním a ekonomickým nástrojům. Ekonomické nástroje by měly podporovat transparentnost trhu a ceny a odrážet hospodářské, sociální a environmentální náklady na výrobky a služby – jde o tzv. přiměřené ceny. Objevuje se zde doporučení pro členské státy ve formě přesunu zdanění od práce ke zdroji a spotřebě energie nebo znečištění. K zajištění efektivnosti financování je potřeba, aby členské státy a Komise spolupracovaly na mechanismech spolufinancování, kterými jsou např. politika

⁸⁸ RADA EVROPSKÉ UNIE. *Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010917%202006%20INIT>.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Rozvoj v oblastech vzdělání, výzkumu, inovací a digitální společnosti (využívání informačních a komunikačních technologií).

⁹¹ RADA EVROPSKÉ UNIE. *Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010917%202006%20INIT>.

soudržnosti, rozvoj venkova, Life+, výzkum a technologický rozvoj, program pro konkurenceschopnost a inovaci a Evropský rybářský fond.

V předposlední části nazvané Komunikace, mobilizace zúčastněných subjektů a znásobení úspěchu se jedná o budoucí snaze zvýšit povědomí veřejnosti o UR za použití různých komunikačních nástrojů. Navíc by měla být Komisi vypracována jakási vize pokroku EU na cestě k UR na dalších 50 let. Dále by měla Komise vypracovat „Evropské kampaně pro trvale udržitelná města a obce“ vzhledem k důležitosti podpory těchto částí. Navíc by ze stejného důvodu měly být podporovány přístupy jako je Místní agenda 21 apod. Je potřeba zvýšit spolupráci předních představitelů průmyslu a nastolit povědomí o sociální odpovědnosti podniků v oblasti ŽP. Důležitá je i podpora iniciativ občanské společnosti a účasti veřejnosti na rozhodování.⁹²

V poslední části s názvem Provádění, monitorování a následná činnost nalezneme plány do budoucna. Každé dva roky by měla Komise předložit zprávu o pokroku, kterého bylo dosaženo při provádění strategie jak v EU celkově (za využití např. Eurostatu⁹³), tak v jednotlivých členských státech. Za účelem podrobného prozkoumání otázky UR měla Komise rozvinout a prokoumat ukazatele UR. Rada by pak měla pravidelně přezkoumávat pokrok s ohledem na tyto ukazatele. Co se týká vnitrostátní úrovně, měl by mít každý stát jmenovaného zástupce, který bude pravidelně poskytovat informace EU o pokroku na úrovni vnitrostátním. Prosincové zasedání Evropské rady by pak mělo každé dva roky přezkoumat pokrok, priority a poskytnout obecné směry UR na základě zprávy Komise o pokroku a příspěvků Rady. Přitom by měly být zohledněny priority Lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost. S Radou a Komisí by měl úzce spolupracovat i Evropský parlament. Výhodná by byla i jeho spolupráce s vnitrostátními parlamenty. Zapojit by se měl i Evropský hospodářský a sociální výbor a také Výbor regionů. Dále by měla proběhnout dobrovolná vzájemná hodnocení národních strategií UR.⁹⁴

Už v roce 2007 byla vydána první zpráva⁹⁵, která hodnotila dosažený pokrok této strategie. Tato zpráva poukázala na dílčí úspěchy hlavně v oblasti změny klimatu a čistší energie. Další hodnocení proběhlo v roce 2009. Byla vydána zpráva s názvem „Začleňování udržitelného

⁹² RADA EVROPSKÉ UNIE. *Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010917%202006%20INIT>.

⁹³ Statistický úřad Evropské unie.

⁹⁴ RADA EVROPSKÉ UNIE. *Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010917%202006%20INIT>.

⁹⁵ Progress Report on the Sustainable Development Strategy.

rozvoje do politik Evropské unie: Přezkoumání strategie EU pro udržitelný rozvoj za rok 2009“.⁹⁶ Tato zpráva konstatovala, že stav biologické rozmanitosti se zhoršuje, ekosystémy jsou vystavovány čím dál většímu tlaku a poptávka po přírodních zdrojích neustále roste. S tím roste i spotřeba energie v dopravě a nadále přetrvává světová chudoba. Navíc díky hospodářské krizi se zhoršuje i situace na pracovních trzích EU. Celkově vývoj neprobíhá tak, jak se předpokládalo.⁹⁷

⁹⁶ V originále: „Mainstreaming sustainable development into EU policies - 2009 Review of the European Union Strategy for Sustainable Development.“

⁹⁷ NOVÁČEK, Pavel. Udržitelný rozvoj. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4425-146.

Závěr

Udržitelný rozvoj je podle mého názoru velmi důležitý pojem, který by měl znát každý. Nejen, že by ho měl každý znát, ale každý by měl i nějak přispívat svou činností k jeho dosažení. Přestože už bylo dosaženo mnoha dílčích úspěchů, podepsáno mnoho protokolů, vzniklo mnoho institucí, a to vše za účelem dosažení trvale udržitelného rozvoje, cesta zdaleka není u konce. Je potřeba nadále v této cestě pokračovat a nepolevovat, naopak ještě přitvrdit v jejím prosazování.

Historický vývoj trvale udržitelného rozvoje prošel mnoha změnami. Prvním důležitým podnětem, byla v roce 1972 Stockholmská konference, která se začala zabývat ochranou prostředí jako takovou a založila UNEP. Zásadní publikací, která odstartovala hon za hledáním správné cesty, co se týče ochrany naší planety, byla kniha Meze růstu vydaná taktéž v roce 1972. Ačkoliv první myšlenka obsažená v knize Meze růstu požadovala zastavit růst úplně, po čase se došlo k vhodnější alternativě. Ve zprávě Naše společná budoucnost z roku 1987 byla poprvé představena myšlenka udržitelného růstu s tím, že pokud ho chceme dosáhnout, musíme hospodařit s přírodními zdroji takovým způsobem, aby lidstvo v budoucnosti přežilo. Této zprávě předcházela v roce 1987 Montrealský protokol, který dosáhl významného omezení freonů. Poté následoval v roce 1992 Summit Země, jenž byl významný svou velikostí a snahou o zásadní změnu, kterou bylo přeměnit exponenciální tendenci hospodářského růstu na trvale udržitelnou. Tento summit nám nabídl mj. i jakýsi návod jak na to – Agendu 21. Následující zasedání v roce 1997 se nazývá Rio + 5, protože přineslo zhodnocení Summitu Země, který se konal v Riu de Janeiru. Přestože toto zasedání nepřineslo v zásadě nic nového, mnoho zemí předvedlo své vlastní lokální Agendy 21, což lze považovat za pokrok. Následující Kjótský protokol z roku 1997 a jeho dodatky významně přispěly k redukci emisí skleníkových plynů. Následující summit o udržitelném rozvoji, který se konal v roce 2002 v Johannesburgu, byl spíše neúspěšný. Další rozšíření závazků rozvinutých či rozvojových zemí se totiž nepotkalo s pochopením.

K tomu, abychom mohli dospět k udržitelnému rozvoji, musíme uznávat některé principy. Mezi obecné principy patří např. oživení hospodářského růstu, a to hlavně v rozvojových zemích, změna kvality růstu či uspokojení základních lidských potřeb, jako je výživa, oblečení, obydlí a péče o zdraví. Dále do nich mj. patří zajištění udržitelné úrovně populace a ochrana a obohacování základny přírodních zdrojů. Veškeré cíle, ke kterým směřujeme, by pak měly vycházet právě z těchto principů. Zároveň bychom měli klást důraz

na některé rysy. Když budeme tyto rysy naplňovat, budeme se opět blížit čím dál tím víc k trvalé udržitelnosti. Těmito rysy jsou např.: zdokonalení signálů, které informují o stavu životního prostředí a ekonomické situaci; minimalizace používání neobnovitelných zdrojů, jako jsou fosilní paliva aj. a zpomalení exponenciálního růstu populace a fyzického kapitálu.

Trvale udržitelný rozvoj můžeme rozdělit do tří základních pilířů. Těmi jsou pilíř sociální, pilíř environmentální a pilíř ekonomický. Tyto pilíře se na jednu stranu od sebe odlišují, ale na druhou stranu jsou vzájemně propojené. K dosažení trvalé udržitelnosti musí všechny pilíře fungovat a žádný z nich nesmí růst na úkor druhého. Co se týká sociálního pilíře, objevuje se zde jako hlavní myšlenka lidský rozvoj a dále poskytnutí podmínek důstojných k životu všem lidem. S tím souvisí odstranění chudoby, zabezpečení zdraví apod. Abychom mohli takových cílů dosáhnout, je potřeba demokratických struktur, sociální soudržnosti a vzdělání. Environmentální pilíř poukazuje na fakt, že lidská existence závisí na funkčnosti životodárných systémů planety, tudíž jejich devastace je nežádoucí. Abychom zamezili stále přítomnému trendu rozvoje na úkor životního prostředí, musíme dosáhnout rozdělení těchto křivek a tak nastolit udržitelný rozvoj. Ekonomický pilíř poukazuje na to, že na přírodní zdroje lze ekonomicky nahlížet jako na druh kapitálu. Proto bychom při hospodářské činnosti měli zachovat základní kapitál a využívat jen zisku, který vyprodukujeme, stejně jako tomu je u kapitálu vyrobeného.

Velmi důležitou součástí udržitelného rozvoje jsou jeho indikátory. Bez indikátorů bychom nevěděli, jak vypadá faktický pokrok na naší cestě k udržitelnosti. Indikátory momentálně sleduje mnoho různých institucí a programů, mezi nimiž je např. UNEP, WHO, FAO či OECD. Aby byly indikátory vůbec použitelné, je potřeba, aby splňovaly některá kritéria, jako jsou např. významnost, reprezentativnost, jedinečnost, měřitelnost, srovnatelnost či využitelnost. Indikátory rozdělujeme podle typu úrovně, na které jsou zpracovány; podle sféry životního prostředí, kterému slouží nebo podle stupně jejich agregace. Vzhledem k členství ČR v EU jsou pro nás důležité Společné evropské indikátory, které byly vytvořeny v roce 1999 Světovou komisí. Mezi tyto indikátory patří např. spokojenost obyvatel s místním společenstvím, kvalita místního ovzduší či ekologická stopa.

Vyvážený rozvoj je velmi blízký rozvoji udržitelnému. Podle teorie vyváženého rozvoje jsou tři různé úrovně, na kterých se rozdíly zvětšují. První úroveň je nerovnost mezi státy, druhou je nerovnost v rámci států a třetí nerovnost mezi lidmi ve světě. Pokud chceme dojít k rozvoji vyváženému, musíme si nejprve stanovit příčiny jeho nevyváženosti. Tyto příčiny jsou buď překonatelné, nebo nepřekonatelné. Příčiny pak rozdělujeme podle faktorů, kterými

jsou přírodní podmínky (např. geografická poloha), socio-kulturní faktory (např. pojetí rodiny) a politické faktory (např. politická moc). Při propojení udržitelného a vyváženého rozvoje vzniklo deset principů, kterými jsou např. rozvíjení přístupu k informacím a znalostem, ochrana přírodních zdrojů a přírodního dědictví a omezování negativních dopadů přírodních katastrof.

Trvale udržitelný rozvoj v České republice prošel určitým vývojem, ačkoliv tento vývoj netrval nijak dlouhou dobu. Vzhledem k ignoranci ekologických problémů v minulosti a s tím související politické situaci, byla ČR v porovnání s ostatními státy poněkud opožděná. Pojem udržitelný rozvoj dorazil do naší republiky až na konci 90. let a mnoho lidí tuto myšlenku, většinou na základě misinterpretace, rovnou odmítlo. Přesto byla už v roce 2003 vytvořena Rada vlády pro udržitelný rozvoj, což vývoji UR v ČR rozhodně pomohlo. Tato Rada dosud mj. sleduje a vyhodnocuje globální jevy, rozvojové příležitosti a navrhuje reakci státu. Další důležitou aktivitou Rady je např. rozpracování, koordinace a sledování uplatnění principů udržitelného rozvoje při dosahování rovnováhy jeho tří složek. Rada navíc vydává Strategie udržitelného rozvoje a její aktualizace.

Při porovnání vývoje tvorby strategie ČR a EU je jasné vidět, kdo byl efektivnější. Evropská komise spolehlivě vypracovala evropskou strategii ve dvou letech. ČR trvalo více než pět let, než vůbec začala, a dokonce následné dva návrhy nebyly vůbec přijaty vládou. Než byl třetí návrh přijat, uběhlo dvanáct let od rozhodnutí, že strategie musí být vytvořena. Ani aktualizace přijaté strategie neproběhla včas, nýbrž s dvouletým zpožděním. Proč došlo k tak velikému zpoždění, můžeme jen hádat. Dle mého názoru k tomu dopomohlo poměrně pozdní přijetí konceptu trvale udržitelného rozvoje v české společnosti, tudíž i pomalejší vývoj v českém prostředí a neustálá změna přístupu k tvorbě a rozdělení jednotlivých složek v návrzích strategií. Dále pak k tomu přispěly i nedostatky jednotlivých nepřijatých návrhů. První návrh např. neukázal ani příčiny neudržitelnosti tehdejšího systému, ani cesty, které by vedly k řešení. U druhého návrhu byl hlavní problém chybějící rozpracování nadefinovaných cílů a pocitu podvodné manipulace. Dalším důvodem zpoždění je pak samozřejmě tehdejší politická situace a s tím související negativní přístup některých českých politiků k této problematice.

Přijetí třetího návrhu byl úspěch, ale bohužel je na něm znát, že byl vytvořen na poslední chvíli z důvodu vstupu ČR do EU. Vzhledem k tomu, že tato první strategie představovala jakýsi kompromis dřívějších neúspěšných dvou pokusů, nebyla strategií ideální a taky její aktualizace s ní nemá mnoho společného. Současná strategie se však také neobešla bez nedostatků, mezi něž patří např. nereálné cíle či populistický dojem. Přes nedostatky této

strategie ji však můžeme, podle mého názoru, označit jako poměrně kvalitně vypracovanou. Najdeme zde uvedenou strategickou vizi UR ČR, kterou je prosperita ČR stojící na vzájemné vyváženosti ekonomické, sociální a environmentální oblasti. Jsou zde i základní principy implementace (např. že odpovědnost leží na všech občanech ČR) a navíc jsou zde uvedeny základní principy UR. Kapitola Priority a cíle UR ČR poměrně dopodrobna rozděluje osy a priority a nabízí určité návrhy k zlepšení problémů v daném odvětví. Monitorování této strategie se rozděluje do dvou systémů. Jedním z nich je monitorování za pomoci indikátorů pro každou osu zvlášť a druhým systémem je vypracování Zprávy o plnění SRUR ČR každé dva roky.

Strategie EU je pochopitelně obecnější, jelikož se zaměřuje na vyšší úrovně než strategie v jednotlivých zemích. To ovšem není na škodu, protože strategie jednotlivých zemí se mohou ze Strategie EU inspirovat a jejích cílů dosáhnout i na úrovních nižších. Významnou částí první strategie EU je deklarování hlavních hrozeb UR, kterými jsou např. emise skleníkových plynů, nové nemoci či stárnutí populace. V další části je několik praktických doporučení jak zlepšit efektivitu politik k dosažení UR. Stanovení nejdůležitějších cílů a specifických opatření na úrovni EU, které obsahuje další kapitola, je taktéž důležité vzhledem k tomu, že cestou k trvalé udržitelnosti se musíme zabývat na všech možných úrovních. V první strategii nechybí ani implementace a tedy plány do budoucna, což je významné plus.

Obnovená strategie EU je ještě o něco kvalitnější než ta první díky přezkoumání a zhodnocení předchozí strategie komisí. Hlavní deklarované cíle jsou protentokrát jen čtyři, ale zato mnohem obsáhlejší. Jsou jimi ochrana životního prostředí, sociální spravedlnost a soudržnost, hospodářská prosperita a plnění našich mezinárodních povinností. Počáteční vágnost však naštěstí vyvažují jednotlivé hlavní úkoly (změna klimatu a čistá energie, udržitelná doprava, udržitelná spotřeba a výroba atd.), které pak obsahují jasné dílčí cíle (např. zvýšit podíl spotřeby elektrické energie z obnovitelných zdrojů na 21 % do roku 2010). Jako chyba by možná mohla být označena skutečnost, že tato strategie zároveň neobsahuje návod jak těchto cílů dosáhnout. Tento návod by však měl být obsažen až ve strategiích národních, které při tvorbě tohoto návodu vezmou v potaz specifické podmínky své země. Tato strategie nezapomíná zmínit ani důležitost výzkumu a vývoje, finančních a ekonomických nástrojů a samozřejmě nechybí ani monitoring. Komise má za úkol předložit každé dva roky zprávu o pokroku a na vnitrostátní úrovni má pak každý stát jmenovat svého zástupce za účelem komunikace pokroku ve své zemi s EU.

Seznam použité literatury

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development* [online]. 2001 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0264&from=EN>.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xix, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.

JENÍČEK, Vladimír. *Vyvážený rozvoj: na globální a regionální úrovni*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010, xv, 132 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 9788074001956.

JENÍČEK, Vladimír. *Ekologická politika Evropské unie a trvale udržitelný rozvoj*. Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, 63 s. Aktuální otázky světové ekonomiky, 2001/6. ISBN 80-245-0203-8.

NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4425-146.

SVĚTOVÁ KOMISE PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A ROZVOJ. *Naše společná budoucnost*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-85368-07-02.

MEADOWSOVÁ, Donella H. *Překročení mezí: Konfrontace globálního kolapsu s představou trvale udržitelné budoucnosti*. 1.vyd. Praha: Argo, 1995, 319 s. ISBN 80-857-9483-7.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní politika životního prostředí České republiky 2004-2010*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2004, 56 s. ISBN 80-721-2283-5.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Vyhodnocení plnění Státní politiky životního prostředí České republiky (za období 2004 – 2010)* [online]. [cit. 2014-11-10]. Praha:

Ministerstvo životního prostředí, Dostupné z:

[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OED_N-vyhodnoceni_spzp-20111111.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OED_N-vyhodnoceni_spzp-20111111.pdf.pdf).

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. *Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020* [online]. [cit. 2014-10-28]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012, Dostupné z:

[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OED_N-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OED_N-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf).

MOLDAN, Bedřich. *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1996, 87 s. ISBN 80-707-8380-X.

MOLDAN, Bedřich. *Ekologická dimenze udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 102 s. ISBN 80-246-0246-6.

MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie - hrozba i naděje*. 2. vyd. V Praze: Karolinum, 2003, 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

NOVÁČEK, Pavel a Peter MEDERLY. *Strategie udržitelného rozvoje*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1996. ISBN 80-901-8962-8.

RADA EVROPSKÉ UNIE. *Obnovená strategie EU pro udržitelný rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z:

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010917%202006%20INIT>.

RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-03-06]. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 9788072125364. Dostupné z:

[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SRUR_CZ-20100602.pdf).

VLÁDA ČR. *Strategie udržitelného rozvoje České republiky* [online]. [cit. 2015-02-12]. Praha, 2004. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/\\$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_udrzitelneho_rozvoje/$FILE/KM-SUR_CR-20100114.pdf).

VLÁDA ČR. Členové Rady pro udržitelný rozvoj. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/clenove/>.

VLÁDA ČR. Rada vlády pro udržitelný rozvoj. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rada-vlady-pro-udrzitelny-rozvoj--120432/>.

VLÁDA ČR. Seznam výborů RVUR a popis jejich činnosti. *Vláda České republiky* [online]. 2014 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/vybory-rvur/seznam-vyboru-rvur-a-popis-jejich-cinnosti-126690/>.

Seznam grafů a obrázků

Obrázek 1: Strategická vize udržitelného rozvoje České republiky	36
Obrázek 2: Znázornění vztahů významných strategických dokumentů EU a ČR.	39
Graf 1: Rozdvojení křivek rozvoje a zátěže prostředí.	16